

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
МАЙН
7
Хабарай һүүт хара туу
һарын 19
ВТОРНИК
гарагай 3
№85 (19425)
Газетын сэн
Хэлсээгэ.

Хабарай тарилга - 96

БЭЛЭДХЭЛЭЙ ХАНА ТҮГЭСЭХЭ ТЭЭШЭЭ

Ажалай хэрэгээр Хэжэнгын аймагаар ябаха үедөө манай тусхайта корреспондент Тимофей Нимбуев хүдөө ажыхын управлениин начальнигай орлогшо Д. Д. Дымчевтэй хөөрөлдэһэн байна.

- Дамдин Доржиевич, хабарнай боложо, хаа хаанагүй тарилга эхилхээ байна гэшээ аабдаа. Энэ талаар районойнгоо байдал тухай тобшо тэды хөөрөжэ үгыт даа.

- Районнай бүхыдөө 15994 гектар тарьяалантай юм. 15100 гектартань орооһото ургамал таригдаха. Үлэгшэ 900-гаад гектартань тэжээлэй ургамал таригдаха юм.

Хахад газарнай бэлэдхээтэй, үнгэрэгшэ жэлэй паарай 8200-гаад гектарынь хаха лагдажа, тарилга хэгдэхэ. Гэхэтэй хамта, хэзээ хэзээнэйхиһээ хүндэ байдалда тарилгамнай үнгэрхэ хэбэртэй. Оньһото техникэээ хаһабарилха, бензин солярка абаха мүнгэгүй байһан ажыхынууд мүнөөшье олон. Районоймнай совхозуудай таража эхилхэдэ, 348 таряашанай (фермерскэ) ажыхынууд бии болоһон гэшээ. Мүнөө болоод ерэхэдэ, хамтаараа байһан хүсэтэй ажыхынууд бэлэдхэл хайнтай. Өөһэдөө хүрэнгэтэй, запас хэргэсэлнүүдээ, тоһо түлишэээ нөөсэлжэ абанхай гэхэдэ, ехэ адуу болохогүй.

- Багахан таряашанай ажыхынуудай байдал хүндэ гэнэт. Адли зөөри зөөштэй гараһан аад, иимэ ехээр илагаршаха ушарынь юун бэ? Али хунгажугүй, муугаар хүдэлхэнһөөн болоно гү?

- Зөөриеез хубааж абахадаашье хэһэн ажалһаань, үни удаан хүдэлжэ ехэ хубитага ороулһанайнь гэхэшэлэн олон юумэһээ дулдыдан хүн бүхэнэй хубита ондо ондоо байгаа гэжэ сэхэ хэлсэ. Хүн бүхэн адли бэлэдхэлтэй байгаашьегүй һаа, зөөрийн эзэн болоһон туладаа аха аргаараа оролдоһон байха.

Гүрэн түрын талаһаа хүдөө ажыхын дэмжэлгэгүй байһан ушарһаа бултал шахуу иимэ байдалда орогдоо гэмээр. Юуб гэхэдэ, таряашадай үйлэдбэрилдэг хүдөө ажыхын продукциин нэмэгдээд оайлан сэнгүүдые мүнөө харахадаа, минии хэлээшье зүбшөөхэ байхат.

Хэды жэлдэ тэжээһэн малаа мяханай комбинадта амидын шэгнүүрээр тушаахадаа, 4 мянган түхэригөөр үгэнэ. Тэрээн дээрэнь нютагай болон федеральна мүнгэнһөө хамтаржа, 1267 түхэриг нэмэгдэхэ ёһотой юм. Тээд мяхаяа тушаагаадшье байхадань тэрэ нэмэлтэнь саг дары абтадаггүй, һара, жэлээр хожомдодог муутай. Тиигэжэ килограммынь 5267 түхэригөөр

үгэнэн болоно. Мяхаарнь худалдаһаар бодоһодо, 8 мянган түхэригһөө ехэ дээшэ болохогүй. Тиихэдэ базаарта 20 гаран мянган түхэригөөр худалдажа байна ха юм.

Һү, нооһо тушаалгые хараха болобол, һаһал илгарха юумэн байхагүй. Иигэжэ үйлэдбэрилһэн продукциингаа өөрын сэнгые, гарза гаргашаяа харюулжа шадахагүй дээрэһээ мүнөө таряашанай ажыхыһаа гаража, үмсөөрөө байха һэмди гэхэ эзэд олон боложо байна.

- Түлишөөр хангалта ямар байхаб?

- 1 миллиард 200 миллион түхэригэй урьһаламжа абажа, түлишэ, түрхисын зүйл абаха болонхойбди. Тэрэнээ түргэн саг соо нютагай зайһадаар дамжуулан, таряашанай ажыхынуудта хүргэхэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Томо ажыхынууднай түлишөөр өөһэдгыөгөө ханганхай гэхэдэ болохо.

- Тариха үрэнһэнтнай хүрэхэ гү? Хэзээ тариха эхилхээр хараалнабта?

Эрдэмтэдэй, сагай уларил шэнжэлэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй мэдээгээр мүнөө жэлдэ хагсуу, хүйтэн хабар болохоор хараалагдана. Майн хахадһаа хорёод гара болотор эршэмтэйгээр тарилгаяа үнгэрэхын тула таряашан бүхэмнай доро дороо бэлэдхэлэй хүдэлмэри хэжэ байна.

СЭРЭГЭЙ АЛБАНДА ТАТАХА

1996 оной апрель-июнь харануудта эрхэтэдые сэрэгэй албанда таталгые эмхидхэхэ тухай Зарлиг Буряад Республикын Президент гаргаба.

Албанда таталгын үдэр блототор 18 һаһа гүйсэхэн, сүлөөлэгдэхэ аманда таталгын болзорые хойшоуулахагүй гү, али хэрбээ албанда таталгын болзор хүртээр 27 һаһа гүйсөөгүй, амгалан сагта алба хэхээр элүүр энхэ, Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг эрэгтэй эрхэтэд Россин Федерациин Зэбсэгтэ Хүсэнуудтэ, мүн сэрэгэй бусад бүридэлнүүдтэ алба хэхээр татагдаха,

Республикын албанда таталгын комисси байгуулагдаа. Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Ч. Нимаева тус комиссиин толгойлно.

ХҮҮГЭДЭЙ АСУУДАЛНУУДЫЕ ШИИДХЭХЭ

"Буряад ороной хүүгэдэй асуудалнууд" гэнэн эрдэмэй-ажал ябуулгын хуралдаае май һарада үнгэргэхэ тухай захиралта Буряад Республикын Правительство гаргаба.

Энэ хуралдаа үнгэргэлгэдэ Буряад Республикын Президентын нөөсэ жасаһаа 11,8 миллион түхэриг һомологдоо. Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Ч. Нимаева түрүүтэй эмхидхэлэй хороон байгуулагдаба.

ХАРИЛСАНАЙ ПРОГРАММА

1996-2000 онуудта Буряад Республикын Гадаадын экономика ажал ябуулга болон уласхоорондын харилсаае хүгжөөлгын программые республикын Правительство баталба.

Мүнөө манай республикын 650 гаран предприятия, эмхи болон акционернэ бүлгэм дэлхэйн 50 ороной түлөөлэгшэдтэй гадаадын худалдаа наймаанай ажал ябуулна. Гурбан жэл соо тэдэ 848,5 миллион американ долларой хэмжээнэй 4 мянга шахуу хэлсээ баталба. Гол түлэб Азийн-Номгон далайн оршонхи ороноудтай, нэн түрүүн Хитад болон Монголтой үргэн ехэ хэлсээ баталһан байнабди. Буряад орондо 94 хамтын предприятия бүридхэлдэ абтанхай. Корейн Республикагай алиһье талаар ашатай туһатай холбоон үргэдхэгдэнэ.

Гадаадын экономика холбооной болон уласхоорондын харилсаанай министрствын хараалһан программа республикын элдэб эдлэл хэрэгсэлнүүдые газашань гаргажа худалдалгые үргэдхэхэ, нютагай экономика хүгжөөхэ арга олгохо байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэлбэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГ

Республикын гүрэнэй нефтейнспекциин начальниг В.И. МОЛЧАНОВЫЕ тушаалһаань сүлөөлхэ тухай Албан тушаалайнгаа уялануудые хангалтагүйгөөр бээдүүлхэнэйн, республикын гүрэнэй нефтейнспекциин ажал ябуулгые тодорхойдог Буряад Республикын хуулийн актуудые бүдүүлгээр хазагайрууланһаань түлөө "Буряад Республикын Президент тухай" Буряад Республикын Хуулийн 7-дохи статьягай 5-дахи пунктда үндэлхэн, иигэжэ тогтооноб:

1. Республикын Гүрэнэй нефтейнспекциин начальниг В.И. Молчановые тушаалһаань сүлөөлхэ.
2. Республикын гүрэнэй нефтейнспекциин начальнигай уялга гүйсэдхэхыень инспекциин юрэнхы таһагай начальниг Н.Д. Адушиновта даалгаха.
3. Тус Зарлиг гар табигдаһан дээрһөө хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент А.В. ПОТАПОВ.
Улаан-Үдэ хото,
Правительствын байшан.
1996 оной апрелиин 26.

УНШАГШАДАЙ АНХАРАЛДА

Россин Федерациин Оборонын министерство болон бүхэроссин телерадиокомпани "Россин арал - Россин Арми" гэнэн уржа доро 5 часай телемарафоной дамжуулга хэхээр хараалба. Энэ дамжуулга байгша оной майн 7-до 14.20 - 17.00 часһаа үнгэрхэ юм. Удаань 17.20 - 18.00, 22.10 - 23.45 минутада үргэлжэлүүлэгдэхэ болоно.

ТЕЛЕМАРАФОНОЙ ЗОРИЛГОНЬ: 1. Гүрэнэйнгөө ойроо хүртэшгүй байхын түлөө, Россин болон совет армийн дайшалхы алдар солынь дамжуулан абадаг сэрэгэй алба хаагшадые зоной дунда хүндэтэй болгохын түлөө оролдодог Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй үүргые олоной дунда дээшэлүүлхэ.

2. Сэрэгэй алба хаагшадай, тэдэнэрэй гэр бүлын социально-экономическа асуудалые шиидхэхэ, Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй болон дайнай ветерануудта, инвалидуудта, суворовско училищинуудай хүмүүжүүлэгшэдтэ туһаламжа үзүүлхэ энэрхы сэдхэлэй мүнгэ зөөри суглуулаха.

Дайнай ветеранууд, инвалидуудта социально-эрхын туһаламжа үзүүлхэ Бүхэроссин Түбэй жасын счёт иимэ: 1700835 в КБ "Автобанк", к/с 774161800 в ЦОУ ЦБ РФ, г. Москва, МФО 229112.

Эмхидхэлэй комитедэй телефонууд: 2814383, 2930859, 2933600.

Подполковник В. САВРУЛИН,
Буряад Республикын сэрэгэй комиссарай уялга дүүргэгшэ.

ХААНА, ХЭЗЭЭ ЮУН БОЛОХОБ?

* Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай туйлаһан Илалтын һайндэртэ зориулагдажа, Улаан-Үдэ хотын олонийтын түлөөлэгшэдэй баярай суглаан майн 8-да үдэрэй 3 сагта Буряадай оперо ба баледэй театр соо болохо.

* Илалтын 51 жэлэй ойдо зориулагдаһан митинг майн 9-дэ үглөөнэй 11 сагта Сөведүүдэй талмай дээрэ эмхидхэгдэхэ. Үдэрэй 12 сагта "Танк" хүшөөгэй дэргэдэ веногууд табигдаха. 12 час 30 минутада локомотив-вагон хаһабарилгын заводой хүдэлмэрилэгшэдэй һууриндахи Орешковэй нэрэмжэтэ сээрлиг соо "Фронтвой гал" носоогдохо.

* Советскэ Союзай Герой, гвардии полковник В. Б. Борсоевой дурасхаалда зориулагдаһан хүнгэн атлетикээр заншалта урилдаан майн 9-дэ 12 сагта Сөведүүдэй талмай дээрэ болохо.

* Майн 7-ной болон 8-най үдэрнүүдтэ 14 части "Рассвет" гэжэ соёлой байшанда "Илалтын салот" гэнэн баяр ёһолол үнгэргэгдэхэ. Майн 9-дэ үглөөнэй 10 час 30 минутада Дурасхаалай хүшөөгэй дэргэдэ митинг болохо.

* "Мелиоратор" гэжэ соёлой байшанда майн 7-ной үдэрын 5 сагта Илалтын үдэртэ зориулагдаһан "45 оной хабар" гэнэн һайндэрэй концертдэ урина.

* ЛВРЗ-гэй соёлой байшанда майн 9-нэй үглөөнэй 10 сагта уран һайханай бүлгэмүүд Алдар Сольн талмай дээрэ концерт-наада табиха, олонийтын түлөөлэгшэдэй митинг болохо.

* Илалтын үдэртэ зориулагдаһан "Ветеранууд зүрхэ сэдхэлээрээ ходоодо залуу" гэнэн һайндэрэй концерт-наадан Серовой нэрэмжэтэ, Сокол болон Шэлэй заводой һууринуудгахи соёлой байшануудта үнгэргэгдэхэ.

* Хотын соёлой болон амаралтын сээрлигүүд соо наадалгын автомадууд хүдэлхэ, аттракционууд, зоной найр наадан эмхидхэгдэхэ.

БЭЛЭНЭЭР УГТАБА

Оронго нютагай бүхы таряашад, малшад хамтынгаа ажалые хэргээхээр, хоёрдохи жэлээ урагшатайгаар хүдэлжэ ябана.

- Урдань үбгэд, хүгшэдэй хэлсэдэг "Субажа ябаһан барашаа, сугларжа нууһан шаазгай хүсэтэй" гэхэн үгэ тон зүб байна, - гэжэ механизатор Байр Зандраев тэмдэглэнэ. Тус ажахын гэшүүд хабарай тарилгада үнгэрэгшэ жэлһээ бэлдэжэ эхилһэн гэжэ нэн түрүүлэн тэмдэглэе. Эдэнэр тарилгата дүүргэмсээрээ сеялкенүүдээ сэбэрлээ, хэрэгтэй хэрэгсэлнүүдыень абажа, склад соогоо хадагалаа. Анзаһануудын тоһоодогдожо хорёо соо табигданхай.

- Иигэжэ эртээнһээ бэлдэһэн хэрэгнай мүнөө хабарай тарилгада хэн нэгэнэй бэлэг үгэхэндэл болошоно, - гэжэ ажахын ахмад инженер Валерий Тулбуреев омогорхоно. - Үнгэрһэн намартаа мастерской хэлыбэн заһабарилжа, эндээ тракторнуудаа, бусад техникээ хадагалаа һэмди. Мүнөө колхозой элдэб түхэлэй 79 тракторһаа 60-ниинь хүсэд заһагданхай. Гэнжэтэ тракторнууд булта тооной хабарай тарилгада бэлэн. Мөөртэ 10 трактор һаяын үдэртэ МТМ-һээ заһагдажа гараха болобо. Юуб гэхэдэ, мөөртэ тракторнууд үбэлжэлгын үедэ фермэ, отара, гүүртэнүүдтэ үбһэ, тэжээл, түлээ зөөлгэдэ хабаадаа ха юм.

Гансал томо К-700, Т-150 тракторнуудта мөөрнүүдые олохонь бэрхэтэй болоо. Теэд оронгынхид хуушан мөөрнүүдые суглуулжа, хэргээнэ.

- Хаана томо тракторнуудые хүлтэй болгонобта? - гэжэ асуухада:

- Энэ манай "нюуса" - гэжэ механизаторнууд нэгэн дуугаар энеэлдэн харюусана. Мүн анзаһанай хутага үржэ, хурса болгоно, заримынь хэлыбэнэ. Тиимэһээ хээрэ талаар хаягдаһан анзаһануудые хуби хубяарнь суглуулжа, хэргээн заһанабди, - гэжэ хүүдинсын дарханай туһалагша Бимба Санжиев мэдүүлнэ. Юуб гэхэдэ, шэнэ хутага мүнөө дээрээ аяар 47000 түхэригтэ болоно бшуу.

- Урдань торожошые унаа наа, хутага тоодоггүй байгаабди, - гэжэ токарь Август Санжиев зүб тэмдэглэнэ. - Тиибэшые тракторнуудта запас хэрэгсэлнүүд тон олоор хэрэгтэй болоно. Энэ талаар үнэтэйшые наань, "Бурятагропромснаб" корпорациһаа хэрэгтэй элдэб хэрэгсэлнүүдые худалдан абанабди.

Оронгынхид хүдөө ажырын шухала ажалнуудта эртээнһээ бэлдэхэ һайн һайхан заншалтай юм. Энэ заншалые мүнөө залуу хүтэлбэрилэгшэдэй залган абажа ябаһаниинь һайшаалтай.

Мүнөө хабартаа Оронгын колхоздо 2700 гектар эртын таряан таригдахань. Тэдэнэй 1200 гектарта шэниисэ, 700 гектарта обёос, сэбэр паар дээрэ хаягдахаар хараалагдана. Мүн 800 гектарынь ешмээн эзэлхэ юм. Ажахын амбаарнуудта хадагалаатай байһан үрэхэн тусгаар хорондо худхуулагдажа эхилээ. Энээнһээ гадна 1000 гектарта тэжээлэй ургамалнууд таригдаха болоно. Тарилгада хүсэд хүрэхэ өөрын үрэхэн бии. Хабарай тарилгада трактор, техникэ бэлдэхэ хэрэгтэ механизаторнууд Мэлс Токтохоев, Григорий Бадмаев, Бимба Бадмаев хам орожо, мастерской соогоо үглөөнһөө үдэшин харанхы болотор үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллана.

Хабарай тарилгын үедэ полинууд дээгүүр ябаха, эбдэрһэн техникэ заһабарилха нүүдэл агрегадууд бэлдэгдэнхэй, хүсэд хүрэхэ кислородно баллон, электродууд абтанхай. Үрэхэ зөөхэ автомашина, тракторнуудта, сеялкэдэ тусгаар талха буулаха оньһото түхээрэлгэнүүд тодохдоотой.

Тарилгын үедэ механизаторнуудай эдээ хоолдо онсо анхарал хандуулагдаха юм. Тарилгада эртээнһээ хабаадагшадые хоолуулхаар эбэртэ бодо мал, гахайнууд шахалгада табигдаа. Колхозой хүүгэдэй саадай хүдэлмэрилэгшэд Долгор Доржиевна Кишигтуевагай хүтэлбэри доромеханизаторнуудта эдээ бэлдэхэ. Халуун эдээ полинуудта зөөхэ арга боломжонууд хараалагданхай. Колхозой складта овоцой эдээн элбэгээр асарагданхай. Ажахын цекарни өөрын гурилаар хилээмэ бариха юм. Колхозой правлени, профком хабарай тарилгада шалгарһан, үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллаһан механизаторнуудые урмашуулха тусгаар мурьсоонэй гурим баталһан байна. Коммунист партиин эхин омхиин эдэбхитэд хээрын стануудта оножо, орон дотороо болоһон һонинуудые хөөрөжэ үгэхэ агитаторнуудые томилло.

Нютагай пенсионернүүд Н. Д. Дабаев, П. Ц. Мункуев, В. Д. Цыреторов гэгшэд һайн дураараа Хонхорой хээрын станиие хэлыбэжэ, заһажа эхилээ. Аирелинтуршада нютагай пенсионернүүд хэдэн дахин воскресник үнгэргөө. Мүн һургуулийн ахалагша классуудай һурагшад түрэл колхоздоо туһалха. Аирелин 20-доор хабарай тарилга эхилээ. Нэн түрүүн полинуудта шииг нойто барихын тула борнойго эхилхээр багсаагдана.

- Мүнөө жэлдэ газарта шииг нойтон бага. Үбэлдөө саһан ороогүй. Тиибэшые механизаторнуудай оролдолгоор һайн шапартайгаар ажаллажа, үндэр ургасын нуури табихабди, - гэжэ оронгынхид мэдүүлнэ. Онсолбол, МТМ-гэй газар урдында ади трактор машинануудай хүнхиноон, нэрбэн шууян байхыень харахада, сэдхэлээ байсамаар һэн.

В. БАТОРОВ.

Байгша оной апрелин 17-до Буряад Республикын Президент, Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потаповай хүтэлбэри дор "Энэ жэлэй хабарай тарилга үнгэргэхэ зайлашагүй зорилгонууд тухай" асуудалаар республикын ажахынуудай, Хүдөө ажахын министерствын, хүдөө ажахын управлениин, үрэхэнэй гүрэнэй инспекциин, ургамалнуудые хамгаалха станциин, Эдээ хоолой корпорациин Буряадай филиалай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй хабаадалгатай үйлэдбэрийн ехэ суглаан үнгэргэгдэб. Энэ суглаан дээрэ хабарай тарилгын хүдэлмэрийн ябаса ямар юумэнһээ

сэхэ дулдыдахаб гэхэн шухала асуудалаар шангахан хөөрөлдөөн болоо.

Бэшүүрэй аймаг республика соогоо таряа ехээр ургуулдаг томохон аймагуудай нэгэниинь һаяхан болотор байһан ааб даа. Мүнөөшые байһаар зандаа. Энэ аймагай ажахынуудай мүнөө жэлэй харюусалгатай хаһадаа хэр бэлдэжэ байһаарнь, илангаяа үрэхэ хүрэнгөөр хэр хангагданаарнь һонирхон, манай газетын тусхай корреспондент Дарма Дондоков тус аймагай хүдөө ажахын управлениин ахмад агроном П.С. Алексеевтэй һаяхан уулзажа хөөрөлдэхэдөө, хэдэн асуудалнуудга харюусахыень гуйба.

ЗАЙЛАШАГҮЙ ЗОРИЛГОНУУДАЙ НЭГЭН

- Пётр Сидорович, хэнэйшыемэдэһээр, энэ жэлэй хабарай тарилгын хүдэлмэри үрэхэ хүрэнгөөр хэр хангагданаһаа нэн түрүүн сэхэ дулдыдаха байһаниинь эли юм бээ. Энэ талаар танай аймагай байдал хайшаа гэшэб?

- Аймагаймнай бүхы ажахынууд намартаа үрэхэ хүрэнгэ хүсэд хүрэхөөр бэлдэжэ балай шадаагүй. Эндэ баһал элдэбын шалтаганууд нүлөөлөө юм бээ. Байгша оной хабарай тарилгада гэжэ бүхыдөө 97340 центнер ороһото ургамалнуудай үрэхэ хааж, яһала хараалһан түсэбтөө дүтэлһэн байгаабди. Үнгэрһэн жэлэй июль-август һарануудта болоһон ган гасуур шэниисын эдээшэхэ болзорто ехэл муугаар нүлөөлһэн байна.

Ороһото ургамалнуудай үрэхэн шииг нойтоороо яһала тарилгынгаа шапарт хүргэгдэнхэй юм. Ажахынуудта мүнөө гол түлэб шэниисын хүрэнгэ дутагдаха болоод байна. Эдэ ажахынуудые тоолоходо, Хэрээтын хамтын ажахыда 560 центнер, Охин-Булагай совхоздо - 1380, "Подгорный" совхоздо - 660 центнер үрэхэн дутагдана. Бидэ энэ дутагдалые усадхаа аргатайбди. Манай аймаг дотор ажахынуудайнгаа хоорондо андалдаа хэжэ, энэ бэрхэшээлтэй байдалһаа гараха арга боломжо биил даа.

- Хаажа хадагалһан үрэхэнэйтнай шапартын мүнөө ямаршууб?

- Н.М. Гандилянай хүтэлбэрилдэг үрэхэнэй гүрэнэй инспекциин лаборантуудай аша оролдолгоор түсэбөөр хаагдаха ёһотой хүрэнгын 80 процентнь гарасынгаа ба шапартынгаа (класс) талаар саг соогоо шалгагдан байна. Шалгалтын дүнгөөр 15620 центнер нэгэдэхи классай, 12950 центнер хоёрдохи, 27400 центнер гурбадахи классай шэниисын, 2400 центнер нэгэдэхи, 5990

центнер хоёрдохи, 5806 центнер гурбадахи классай обёосой үрэхэн бии гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Калининэй нэрэмжэтэ хамтын ажахын агрономууд В.Г. Калашников, К.Е. Павлов гэгшэд ехэхэн хэмжээнэй ажал ябуулжа шадаба. Энэ ажахын аяар 6000 центнер шэниисын, 2400 центнер обёосой үрэхэн нэгэдэхи классай шапартай байха

"Новосретенское" хамтын ажахы (агроном Н.Н. Тимофеев) һайн шапартай үрэхэ бэлдээ. Энэ ажахын 5500 центнер шэниисын, 3500 центнер обёосой хүрэнгэ һайн, эрчим репродукциин гэжэ элирүүлэгдээ.

Бэшэ ажахынуудай, тэрэ тоодо: "Рассвет", "Сибирь", "Буйское", "Победа" ба "Еланское" хамтын ажахынууд эдэ үдэрнүүдтэ тодорхой ажал ябуулжа, буртаг үбһэ үрэхэнһөө илгана талаар хэмжээнүүдые абажа эхилэнхэй.

- Калининэй нэрэмжэтэ хамтын ажахы үрэхээ һайнаар бэлдэб гэжэ дээрэ хэлэбэт. Энэ ажахын агрономическа албанай мэргэжэлтэдэй ябуулжа байһан дүй дүршэл дээрэн тогтожо хэлт?

- Тус ажахын механизаторнууд, мэргэжэлтэд зарим үедэ 560 гектар талмай дээрэ шэниисээ тарихадаа, буртаг үбһэнтэй тэмсэхын тула химическэ онол аргаар ургасаяа харууһалдаг байһан юм. Иигэжэ ургасынгаа хойноһоо харууһа хэхэдэн, тэрэнэй шапартын хараа байса һайжарна бшуу. Эндэһээ сэбэр аад, нэгэдэхи классай хүрэнгэ үйлэдбэрилэгдэжэ абтадаг байна.

Ургасын үндэһэнэй үбшлэхэнһөө, илангаяа хоолосой эдээшэхэ үедэн иимэ үбшэндэ дайрагдахадаа, ороһоной шапартын эрид муудана, зарим хоолосуудын хооһон байна. Иимэ байдал ямар юумэнһээ эхитэйб гэхэдэ, зарим ажахынууд хабартаа таригдаха үрэхээ

хордонгуйгөөр хэрэглэхэдэн, һүүлдэн гуламяа үбшэндэ дайрагдана ха юм.

- Пётр Сидорович, иигээ удахагүй хабарай тарилга өөрынгөө эрхэ абахань. Агрономууд үдэхэн хугасаа соо юу хэхэ ёһотой болоно?

- Бүхы ажахынуудай агрономууд эдэ үдэрнүүдтэ үрэхэ хүрэнгээ сэбэрлэхэ хүдэлмэрээ эрид түргэдхэхэ ушартай. Манай зарим ажахынууд үрэхээ хордохо препарадуудые худалдажа абанхай. Энэниинь худалдажа абаагүй ажахынууд Саянтын станциһаа абаха ёһотой болоно. Үрэхэнэй гүрэнэй инспекциин мэргэжэлтэд тусхай табигданан графигаингаа ёһоор үрэхэнэй шапартын тодорхойло, түгэсхэлэй дүн гаргаха байна.

Кукурузын үрэхэн олдохогүй гэхэн баримта бии болонхой. Ушар тиимэһээ бидэ мүнгэ зөөрин асуудал шийдхэбэл, рапсын, тоһолиг редькын, наран сэсэгэй хүрэнгэ худалдан абажа, тарилга хэхээр түсэблэхэ ёһотойбди. Эдэ ургамалнуудые даража, силос хээгүй һаа, һаамхай малайнгаа ашаг шэмьень дээшлүүлжэ шадахагүйбди.

- Хөөрөлдөөнэйнгөө эсстэ иимэ һүүлшын асуудал. Үрэхэ хүрэнгын асуудалай иигэн-тиигэн шийдхэгдэхэ байбал, техникэ, машина хэр бэлдэгдэнэ гэшэб?

- Республикын байдал ямаршууб, манай аймагай байдал баһал тон адирхуул даа. Ехэл хүндэ байдал тохёолдонхой. Манай Правительствын, мүн аймагай захиргаанай хүтэлбэри лэ гшэд тохёолдон бэрхэшээлтэ байдалһаа гараха арга боломжо яһала бэдэржэ байна. Энэ асуудал үдэр бүхэндэ хаа хаанагүй табигдана. Ушар тиимэһээ эдэ үдэрнүүдтэ тэдэниинь шийдхэхэ болонобди.

ХИНАЛТА ДОРОО АБАБА

Буряадай газар дээрэ архиин зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ болон тэрэнэй эрьсые гүрэнэй талаһаа хиналта доро абаха нэмэлтэ хэмжээнүүдые республикын Правительство хараалба.

Архиин зүйлнүүдэй бэлэн болоһон продукци үйлэдбэрилгэ, амһарлалга, хадагалалга ба оптоор худалдалга хадаа Федеральна гүйсэхэхэ засагай зургаанһаа үгтэһэн лицензиин, Буряад Республикын гүйсэхэхэ засагай зургаануудай зүбшөөһөн үнэмшэлгын үндэһөөр бөөлүүлэгдэхэ юм.

Гадаадаһаа республикада асарагдадаг эдээ хоолой болон техникескэ спиртын, архиин

зүйлнүүд шанга хиналта доро абтаа. Ашаанай болон автомобильна транспортые заагагүй шалгах постнууд эмхидхэгдэхэ байна. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта архиин зүйлнүүдые болон пиво худалдаха тусхай магазинуудые бүридхэлдэ абаха, таһагуудые магазинуудта нэхэ, мүн архиин зүйлнүүдые түхэрээн сүүдхэдэ худалдаха предпрятинуудые байрлаһан газарһаан дулдыдан тэдэниинь наймаалха сагыень тодорхойлоор дурадхагдаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ

Буряад Республикын түрүүшын Президентые, Буряад Республикын нэгэдэхи зарлалай Арадай Хуралай депутадуудые хунгаха үедэ "Буряад Республикын Президентын хунгалта тухай"; "Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай хунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулинуудай зарим дүримүүдые хэрэглэхэ гурим тухай

Тус Хуули Россин Федерациин субъектнүүдэй гүрэнэй засагай зургаануудай хунгалта үнгэргэлгын дүй дүршэлһөө үндэһэлэн, Буряад Республикын Конституциин 72-дохи статьягай 2-дохи пункттай, 80-дахи статьягай 3-дахи пункттай зохилдуулан, "Буряад Республикын Президентын хунгалта тухай", "Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай хунгалта тухай" Хуулинуудай үндэһэн болодог зарим дүримүүдые хэрэглэхэ гуримые тодорхойлно

Статья 1.

Хэрбээ списогтэ оруулагданан хунгагшадай гурбанай нэгэ хубиһаа үсөөн эрхэтэдэй хунгалтада хабаадаа хаань, Буряад Республикын Президентын хунгалта болоогүй гэжэ тоологдохо.

Тус статьягай нэгэдэхи хубиин дүрим "Буряад Республикын Президентын хунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулиин 13-дахи, 14-дэхи статьянуудай дүримүүдтэ гүйсэдөөр хабаатай.

Статья 2.

Хэрбээ списогтэ оруулагданан округой хунгагшадай гурбанай нэгэ хубиһаа үсөөн эрхэтэдэй хунгалтада хабаадаа хаань, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадай хунгалта энэ хунгуулиин округто болоогүй гэжэ тоологдохо.

Тус статьягай нэгэдэхи хубиин дүрим "Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай хунгалта тухай", Буряад Республикын Хуулиин 36-дахи статьягай дүримүүдтэ гүйсэдөөр хабаатай.

Статья 3.

Тус хуули хэблэдэ толилогдоһоной удаа хүсэндөө орожо, Буряад Республикын нэгэдэхи Президентын, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай эрхэ түлөөлгээс дүүргэхэ үе сагта хүсэндөө байха.

Буряад Республикын Верховно Соедэй Түрүүлэгшэ А. ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ, 1994 оной апрелин 14.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАХИРАЛТА

Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Терминологическа комиссиин бүридэлдэ нэмэжэ оруулха гэбэл:

Р.Б. Гармаевые - Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэрэгүүдые эрхилэгшэ.

Б.М. Жигжитовые - "Буряад үнэн" газетын редакциин харюусалгата секретарь.

Е. Б. Раднаевае - Буряад Республикын эрдэм хуралсалай министрэй орлогшо.

Буряад Республикын Президент А.В. ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ хото, Правительствын байшан. 1996 оной апрелин 17.

ЗУУННАА - ЗУУН ХУРЬГА...

Боржогонтойн үүлгэртэ совхозой малшад 5600 эхэ хонидые үнгэрөөш намар отондо оруулжа, мүнөө түл абажа дүүргэнтэбэ. Апрельин 1-нэй байдлаар эндэ таба мянга шахуу хурьгад абтаад байна. Тийхэдэ үшөө түрэхэ хонид отарануудаар бии юм. Галсан-Дамба Аюшиевай бригада 412 эхэ хонидоо 416 хурьга абаба. Зуунай уун хурьгадые Александр Одиномовтон, Чимитов, Филипповтон болон үшөө хэдэн малшад тэнжээжэ байнхай. Иүлэй үедэ үзэгдөөгүй нимэ дунгууд хадаа саг болзор тюрэлгэдэ бэлдэһэн үзэгдэ дудьдаа гэжэ Агын хамирреприяциин ахмад техник В.Вялов тайлбарилба. Ишөө, кошаранууд соо хуурай, хоол хошо элбэг,

сэбэр ногоон үбһэнэй хажуугаар обёос, тарья талханай зүйлүүд, нарһанай шэлбээһэн болон минеральна бодосууд табалгаряагүй. Совхозой хүтэлбэрлэгшэд энэ хабарай түлгэ абалгада ханалгатайгаар хандаа. Сакман абахынь ажалша бэрхэ зоние шэлэжэ эльгээгэ. Тэдэнэй тоодо Баясхалан, Баатар, Татьяна Аюшиевууд, Андрей Ушаков, Людмила Войцеховская, Дмитрий Попов, Валерий Мясников болон бусад залуушуул яһала амжалтатай туһалжа байна. Урзан-недондоной хатуу шэрүүн үбэлэй гарза гане гагалай, хонидойнгоо тоо толгойе олонхоруулха арга боломжонууд тус ажахыда бии болоод байна. Манай корр.

1995 оной декабриин 8-да тухай" Хуули баталан абтаа. Гүрэнэй Дүүмэгэ "Россин Федерациин профсоюзуг, тэдэнэй эрхэнүүг болон ажаябуулгыг лаб хангалга

Манай штатнабэшэ корреспондент В. Вольский Буряад Республикын профсоюзундаа советэй түрүүлэгшэ С.А. Тиминдэ хэдэн асуудалтайгаар хандаба. - Сергей Александрович, "Россин Федерациин профсоюзунда, тэдэнэй эрхэнүүд болон ажаябуулгыг лаб хангалга тухай" Хуули политическэ, мүн социальна экономическа ямар эрхэ байдалда абтааб?

- Россин Федерациин эрхэтэдэй ажалай болон социальна-экономическа эрхэнүүдые сахихагүй ушарнууд олошорно. Үйлэдбэрийн хэмжээн эрид доошолно.

Хүн зоной ажалгүйдэлгэ юрын ушар болоо. Энээнһээ уламжалан ажал хэжэ, гэр бүлэнүүдээ тэжээхэ арга боломжо хаһагдана. Олонхи хүдэлмэрилэгшэд бага салин абана.

Ажалай түлбэрийн индексаци саг соогоо хэгдэнгүй. Ажалай харилсаануудые хамтын хэлсээнүүдтэ үндэһэлэн, тааралдуулха гурим сахидаггүй ушарнууд гаргагдана.

Ажал хамгаалгада горитой бэрхшээлнүүд ушарна, үйлэдбэри дээрэ гэмэлтэлгэ олошорно.

Үндэһэн Хуули соо хэлэгдэһэн ажалша хүнэй эрхэнүүдэй булюу байлгын гурим зохихо хуулинуудаар баримталагданагүй.

Иимэрхүү байдалые хубилгахын түлөө экономическа, эмхидхэлэй, хуули ёһоной талаар хэмжээнүүдые абаха шухала.

- Профсоюзундаа ямар гол эрхэнүүд Хууляар баталагданхай?

- Гүрэнэй зургаануудай политикада профсоюзундаа үүргэ дээшэлүүлэгдээ гэжэ ажаглагдана. Профсоюзунда гһэн ойлгосые "Хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлгэтэ эмхээр" нэлгэхэ нэдэлгэнүүд үзэгдэнэ. Эдэ нэдэлгэнүүд МОГ-ой сессинүүдтэ зүбшэн хэлсэгдээд, буруушаагдаа (профсоюзай хүдэлөөнэй дудьданги бэшэ байга тухай 1952 оной резолюци, профсоюзай эрхэнүүд, тэрэнэй эрхэтэнэй эрхэ сүлөөнүүдтэй нягта холбоотой байга тухай 1970 оной резолюци).

Эдэ болон удаадахи документүүд соо предприяти болон хүдэлмэрийн бусад газарнуудта профсоюзундаа ажал ябуулгата бэлүүлхэ, тэдэнэй ажал хэрэгтэ хабаадаха, ажалшадтай салин, ажалай бусад эрхэ байдал тухай хөөрөлдөөнүүдые эмхидхэхэ, профсоюзундаа жасануудые, эд зөөриие гүрэнэй засагай зургаануудай талаһаа хамгаалха асуудалнуудта анхарал хандуулха гэжэ онсолон тэмдэглэгдэнхэй.

- Сергей Александрович, профсоюзунда ниитын бусад нэгэдэлнүүдхээ ямар илгаатай?

- Профсоюзунда эрхэтэдэй ажалай талаар эрхэнүүдые, мүн энээнһээ уламжалан, тэдэнтэй холбоотой социальна-экономическа харилсаануудай аша туһынь хамтын хүсөөр хамгаалха эмхи болоно. Энэ зорилгоор байгуулагдаһан гү, али хүдэлжэ байһан ондоо эмхинүүд байхагүй.

- Профсоюзунда тухай хуулиин ямар статьянууд профсоюзай гэшүүдтэ тон

шухала гэжэ һананабта? - Тус хуули 6 бүлэгһөө, мүн 33 статьяһаа бүридэнэ. Булта шухала гэжэ һананаб.

Нэгэдэхи бүлэгтэнь тус хуулиин зорилгонууд, профсоюзунда нэгэдэхэ эрхэ, тэдэнэй ажал ябуулгын хуули ёһоной эшэ үндэһэнүүд, профсоюзундаа бүридхэлдэ абалгын, хубилган шэнэдхэлгын, усадхалгын гурим тодорхойлогдоно. Энэ хуулиин ёһоор социальна, мүн ажалай эрхэнүүдээ, аша туһагаа хамгаалха һайн дураараа нэгэдэхэ эрхэтэй. Энэ эрхэнь зөөриин түхэлнүүдхээ дудьдахагүй гэжэ

байдал тухай хуули сахилгын хойноһоо хиналта бэлүүлхэ эрхэтэй гэжэ хэлэгдэнэ.

Тус хуулиин гурбадахи бүлэгтэй 24-дэхи статья соо профсоюзундаа зөөриин талаар эрхэнүүд лаб хангагданхай.

Профсоюзундаа хамгаалхы үүргэ дүүргэхэ ажал ябуулгын лаб хангалганууд тухай энэ хуулиин 25-дахи статья соо хэлэгдэнхэй. Профсоюзундаа зургаануудай бүридэлдэ ородог, гэхэ зуура гол ажалһаа сүлөөлгөдөггүй хүдэлмэрилэгшэдтэ, тэдэнэй гэшүүн байһан профсоюзай зургаанай зүбшөөлгүйгөөр журамай талаар һануулга

Профсоюзай ажабайдал

АЖАЛ ЯБУУЛГАНЬ ХУУЛЯАР БАТАЛАГДАНХАЙ

тэмдэглэгдэнэ.

Профсоюзунда гүрэнэй засагай болон хүтэлбэрлгын зургаануудай, ажалада абагшадай, политическэ болон бусад ниитын нэгэдэлнүүдэй нүлөөнһөө дудьдахагүй, бээ даанги байдалтай байха ёһотой. (5 ст.) Илангаяа ажал ябуулгынгаа булюу талануудые, финансово-ажахын ажал ябуулгын бүридэл тодорхойлодоо бээ даанги байдалтай байха гэжэ тус хуули соо хэлэгдэнэ.

Энэ хуулиин удаадахи бүлэгүүд болон статьянуудые абажа харахада, өөһэдынгөө гэшүүдэй ажал хэхэ эрхынь хамгаалхадаа, ажахын болон захиргаанай бүридэлнүүдэй бүхы шатануудта тэдэнэй эрилтэнүүдые түлөөлхэдөө профсоюзунда 13-дахи статьятай зохилдуулан хүдэлмэрилэгшэдэй зүгһөө хамтын хэлсээнүүдые баталхадаа булюу эрхэтэй юм.

Тэрэшэлэн ажалада абагшад, тэдэнэй нэгэдэлнүүд, гүйсэдхэхы засагай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаанууд социальна, мүн ажал хүдэлмэрийн талаар, хамтын хэлсээнүүдые баталха тухай профсоюзай эхин эмхинүүдэй үүсхэл гаргаа һаань, тэдэнтэй хамтын хөөрөлдөө хэхэ уялгатай.

Гадна профсоюзунда социальна, медицинскэ страхованиин, ажалтай болголгын, пенсионно болон бусад гүрэнэй жасануудые хүтэлбэрлгэдэ хабаадаха булюу эрхэтэй. Мүн энэ статьятай зохилдуулан, хүүгэдые элүүржүүдгын хэрэг эмхидхэхэ ба үнгэргэхэ зэргэтэй. Гэхэ зуура энэ зорилгоор гаргашалагдаха мүнгэ зөөриин хэмжээе страхованиин жасын правлени профсоюзай мэдүүлгээр тодорхойлодог.

Тус хуулиин 17-дохи статья соо ажалада абагшад, тэдэнэй нэгэдэлнүүд, гүрэнэй засагай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудһаа социальна, мүн ажал хүдэлмэрийн талаар асуудалнуудаар мэдээнүүдые һаадгүйгөөр абаха профсоюзунда эрхэ баталагданхай. Мүн лэ энэ бүлэг соо профсоюзунда ажал хүдэлмэрийе хамгаалха талаар

хэгдэхэ ёһогүй гэжэ хэлэгдэнэ. Мүн ажал үгэгшэ хүн х ү д э л м э р и л э г ш э д ы е профсоюзай зургаанай зүбшөөлгүйгөөр сүлөөлхэ эрхэгүй.

Энэ хуули ёһоной 28-дахи статья баһал шухала удхатай. Энэ статьягай ёһоор профсоюзунда ажал ябуулгынгаа үедэ хэрэглэхэ транспортын хэрэгсэлнүүдые, хэлхөө холбоо, түхээрэгдэһэн гэр байра түлөөлгөгүйгөөр үгтэхэ гэжэ хэлэгдэнэ.

Профсоюзунда тухай хуули эбдэдэг, хамтын хэлсээнэй ёһоор хараалагданан уялгануудаа дүүргэдэггүй тушаалта нюурнуудые журамай харюусалгада хабаадуулха тухай профсоюзундаа зургаанууд эрилтэ табиха дүүрэн эрхэтэй гэжэ 30-дахи статья соо тайлбарилгана.

- Сергей Александрович, манай хөөрөлдөөнһөө ямар тобшолол хэхээр гэшээб?

- "Профсоюзунда, тэдэнэй эрхэнүүд болон ажал ябуулгыг лаб хангалга тухай" федеральна Хуули социальна талаар адли эрхэ байдал бүридүүлгын үедэ профсоюзундаа ажал ябуулгын хуули ёһоной эшэ үндэһэн болоно. Мүнөөнэй эрхэ байдалда ажалай дэлгүүрые нэгэ талаһаа олзын хэрэг эрхилэгшэд, нүгөө талаһаа Правительствын х а б а д а л г а т а й г а а р профсоюзунда хинал шалгахы ёһотой.

Профсоюзунда тухай абтаһан хуули энэ эмхиин, тэрэнэй гэшүүдэй хуули ёһоной байдалые бэхийжүүлгэдэ нүлөөлхэ юм.

Мүнөө иигээд Правительстватай хамта "Профсоюзунда тухай Буряад Республикын хуули" баталан абаха хүдэлмэри ябуулагдаха, тийхэдээ тэрэ Россин Федерациин "Профсоюзунда, тэрэнэй эрхэнүүд болон ажал ябуулгыг лаб хангалга тухай" Хуулиданэмэлтэнүүдые оруулха ёһотой. Энэ хуули дотор манай регионой социальна-экономическа хүгжэлтын онсо эрхэ байдал хараада абтаха зэргэтэй.

Байгша ондо энэ хүнгэн бэшэ зорилго бэлүүлжэ шадахабди гэжэ этигэнэб.

- һайнта даа.

Нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн зургаануудта

АЙМАГАЙ УСТАВ БАТАЛАГДАБА

Буряад Республика доторнай нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаанууд "хүл дээрээ" гаража, ажал хэрэгээ нютаг нютагуудта шэнэ ёһоор эрхилжэ байна. Гол шухалан гэхэдэ, урданайхида адляар дээдын зургаануудай зарлиг болон заабаринуудые хүлээгээд хуунгүйгөөр, нютагай удха шанартай бүхы асуудалнуудые нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаанууд өөһэдөөл шийдхэхэ аргагай боложо байна гээд мэдэнбди. Бүри хаяхан, үнгэрэгшэ жэлэй декабрь нарада үргэн демократиин оршон байдалда нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын гулваанар, түлөөлэлгэтэ зургаануудай депутадууд хунгагдаа хэмнай. Юрэнхыдөө, нютагай зургаанууд хуулия гартаа абажа, нютаг нютагайнгаа арад зоной аша туһада албая хэжэ эхилбэ гээшэ ааб даа. Гэбэшье даб дээрэ шийдхэгдээгүй асуудалнууд олоор дайралдана гээд нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын гулваанар тоолоно. Жэшээлхэдэ, Ивалгын өөһэдн хүтэлбэрилгын гулваагай орлогшо Р. Д. Цыденов иигэжэ хэлээ нэн: "Гүрэнэй засагай зургаануудай, мүн нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаануудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амьарлаха тухай асуудал эсэслэн шийдхэгдээгүй байһаар. Налогой инспекци, санитарно-эпидемиологическа станциин болон бусад федеральна засагай албан нютаг нютагуудай, арад зонойн аша тухые хамгаалжа шадаха гү?"

Үнэхөөрөөшье, иимэрхүү шийдхэгдээгүй асуудалнуудые гарайнгаа хурганууд дээрэ тоолохо болоо хаа, нилээд олон болохо юм бээ.

Гэхэ зуура Ивалгын аймагай өөһэдн хүтэлбэрилгын Соведай хоёрдохи сесси дээрэ районой өөһэдн хүтэлбэрилгын Устав нэгэдэхи уншалгаар баталан абтаһан байна.

Районуудай нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын ажабайдалда хүтэлбэри болохо гү, али тодорхойлон хэлбэл, районой өөрын Үндэһэн хуули болохо Устав тухай эндэ тодорхойгоор хэлэхэ хүсэлэн байна.

Ивалгын аймаг 1938 ондо эмхидхэн байгуулагдһан, мүнөө 24,2 мянган хүн зонтой, тэдэ хүн зонойн хахадын ородууд, хахадһаа үсөөнийн буряадууд болон 4-5 процент ондоо үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдһөө бүридэнэ гэжэ тус районой Уставай юрэнхы

дүримүүд соо мэдээсэгдэнэ.

Тус аймагай Устав 7 бүлэгһөө бүридэнэ.

"Нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаануудай шийдхэхэ гол асуудалнууд ба эрхэ түлөөлэлгэнүүд" гэжэ Уставай хоёрдохи бүлэг нэрлэгдэнхэй. Тус бүлэгэй гаршагыг уншахада, олон юумэ ойлгосотой болоно.

Гурбадахи бүлэгын "Нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгэдэ хүн зонойн эрхэнүүдые лаб хангалга тухай", дүрбэдэхи бүлэгын "Нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын экономика болон финансын үндэһэ хууринууд", табадахи бүлэгын "Нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаануудай болон тушаалта нюурнуудай ажал ябуулгыг хуулин үндэһөөр лаб хангалга", зургаадахи бүлэгын "Нютагай өөһэдн хүтэлбэрилгын зургаануудай харюусалга ба ажал ябуулгын хойноһоо хиналта бээлүүлгэ", долоодохи бүлэгын "Устав баталан абалгын ба тэрэндэ хубилалтануудые оруулаха гурим" гэжэ нэрлэгдэнхэн байна.

Ивалгын аймаг республикын бүхы аймагуудтай аб адли байдалтай, сагай уларилтай, адли үйлэдбэритэй гэжэ ханаха хэрэггүй.

Тус аймагай онсо зүйлэй тоодо аршаан булагын, ашагта малтамалнуудын нэн түрүүн оролсоно. Жэшээлхэдэ, Халюутын аршаан аймагай нэгэ баялиг мүн гээшэ. Саашадаа тус булагай эм домто хүсые зүбөөр хэрэглэжэ шадабал, аймагай түүхэдэ ехэ удха шанартай байжа болохо гээд онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Ивалгын аймагай харьяата газар дээрэ Ивалгын дасан, тодорхойлбол, Россин Федерациин Буддын шажантанай Түбэй управлени оршодог байна. Эдэ болон бусад онсо баримтанууд тус Устав соо хайнаар хуурия олоогүй байһаар, хаяхан районно Соведай сесси дээрэ тус Устав тиймэхэл нэгэдэхи уншалгаар баталан абтаһан байна гэхэдэ алдуу болохогүй ха.

Гадна Ивалгын аймагай Устав Буряад Республикын Юстициин министрствэдэ бүридхэдэ абтаагүй байһаар. Тийгэбэ яабашье, Ивалгын аймагай өөһэдн хүтэлбэрилгын Устав гол түлэб байгуулагдажа, хүсэндөө орожо эхилбэ гэхэдэ алдуу болохогүй ха гэжэ ханагдана.

С. ОЧИРОВ.

ШАГНАЛНУУД

Хэблэлэй талаар габыятай байһанайн ба үни удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилхэнэйн түлөө, Буряад Республикын Президент 1996 оной апрелин 16-най Зарлигаар Буряадай номой хэблэлэй директор **Очиров Иван Ринчиндоржиевич** "Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Соёлой талаар габыятай байһанайн ба үни удаан саг соо гүрэнэй болон ниитын эмхи зургаануудта аша үрэ ехэтэйгээр хүдэлмэрилхэнэйн түлөө, Буряад Республикын Президент 1996 оной апрелин 16-най Зарлигаар Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй гол мэргэжэлтэ **Дагбаев Данзан Дагбаевич** "Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Гүрэнэй эмхи зургаануудта олон жэл соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилхэнэйн түлөө, Буряад Республикын Президент 1996 оной апрелин 16-най Зарлигаар Буряад Республикын **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Барлукова Маргарита Борисовнае - Улаан-Үдэ хотын Железнодорожно районой захиргаанай таһагыг даагша.

Донцов Александр Тихоновиче - Кабанскын районой Бабушкин хотын захиргаанай гулваа.

Лескова Любовь Семёновнае - Загарайн аймагай Онохойн поселково захиргаанай зайһан.

Дороһоо ургажэ ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлгэдэ ба хургалгада амжалтануудые туйлаһанайн түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной апрелин 16-най Зарлигаар Хориин аймагай Хориин 1-дэхи дунда хургуулин багшанары Буряад Республикын **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Болдонова Дарима Евдокимовнае - математикын багша.

Павлова Нина Григорьевнае - түүхын багша.

Цыбанова Цыцык Цыреновнае - буряад хэлэнэй ба литературын багша.

Хүдөөгэй барилгын байдал

ШЭНЭ ГЭРНҮҮДЭЙ ТОЛЛОГДОБОШЬЕ...

Хүндэ хүшэр сагта хүдөөдэ шэнэ барилгануудай бодоходонь, баярлангүй байхын аргагүй. Юундэб гэхэдэ, шэнэ гэрнүүдэй толлогдохонь, ажабайдалнай саашадаа ябажал байна, шэнэ гэр бүлэнүүд мүндэлнэ, үхи хүүгэд олошорно гэжэ хараад ойлгохоор юм ааб даа.

Үнэхөөрөөшье, хүдөөгэйхид угаа хүндэхэн сагта ажаһууна. Колхоз, совхозууд халажа, хандаржа, үмсэ болон таһарна. Иимэ ойлгогдосогүй сагта хүдөөгэй барилга тушаа бодомжолхоор гэжэ ханана гүт? Гэр байрануудые бариха дуратайшуул хэды олон байгаашье хаа, мүнгэ зөөригүй дээрэхэ ханалаа бээлүүлжэ шадаһагүй бшуу. Тийгээдшье, гүрэн түрэхөө мүнгэн зөөрээр туһаламжа, банкын бага проценттэй урьһаламжа үгтэхээ болонхой ха юм.

Хүн зонойнгоо хуби заяанда ханалаа табидаг, үйлэдбэридөө ханагаа зободог ажахынууд арга хургаяа олоод лэ барилгаяа хэжэл байна бшуу. Эндэ одоол өөһэдн хүсэндэ найдаха хэрэгтэй болоно. Жэшээлхэдэ, Шэрэнгийн колхозой столярна цех колхознигуудтаа хоёр гэр барижа, ашаглалгада тушааба. Энэнь өөһэдн зөөрээр баригдаа.

"Улаан-Туяа" колхоз аймагайнгаа РЭС-тэ гэр барижа үгөө. Эдэнэр хүүдэ өөһэд хоорондоо тоосохоор хэлсээ баталанхай юм. Колхознигуудтаа 4 гэр барижа, хаядаа тушаахая байна. Хоёр жэлэй саада тээ хургуули-хүүгэдэй саадай байшан түймэртэ дайрагдажа, дүрэхэн байгаа. Мүнөө энэ байшан шэнээр дахинаа баригдажа тушаагдаба.

"Ульдэргэ" колхоз уһалууриин системэнүүдэй түхээрлэгэнүүдые, тоһо түлишын материал хадагалха тусхай склад барина. Эндэ баригдажа дүүргэгдээгүй гэрнүүд яһала олон бии. "Победа" колхоз 3 гэр барижа байна. "Комсомольский" совхоз нэгэ гэр барижа, хаяхан толлоо.

Хүдөө ажахын "Юбилейный" кооперативта 1990 онһоо хойшо баригдажа унжагайршаһан хүүгэдэй саадай байшан бии юм. Эндэ мүнөө жэлдэ 3 гэр баригдахаар түсэблэгдэнэ.

Аймаг дотор нёдондо жэлдэ нэгэшье барилга хээгүй ажахынууд, хууринууд бии. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, Иисэнгэ хууринайхид, Нарһатын, Яруунын, "Целинный", Эгэтын совхозуудайхид, хүдөө ажахын "Юбилейный" кооперативайхид болоно.

А. НИМБУЕВА.

Яруунын аймаг.

ИЛАНГАЯА хүлэй хоёр-гурбан жэлдэ аймаг соо олохон ажахынууд үнедээ ёһоор хаахая болёод, тугануудтань хүхүүлдэг боложо, хү хаалингаа фермэнүүдые хаагаа шахуу. Иимэ эрхэ байдалда Лениней нэрэмжэтэ колхоз лэ урданайнгаа гурбан фермэдэ үнедээ зарим тэды үсөөлөөшье хаа, тэдэнээ хулагүй хаһан зандаа. Саашадаашье хаажэ байха зорилготой.

наалгана. Малдаа эдюулхэ юумэнэй нэбрээшэг дээрэхэнь хүншые тиймэ биратай ехэ хаагданагүй. Сүүдхэдэ 180-190 шахуу килограмм хүн абтана.

Үбэлжэлгын хүүл багта гэжээлэй бага боложо байһан дээрэхэнь хаамхай үнеэн бүхэндэ үдэрэй 10 килограмм силос, 1,5 килограмм үбһэн, 3-4 килограмм голоомон хүртэнэ. Хэрбээ талха таряанай зүйлэй, силосэй ехэшэг байгаа, үшөө голоомо ношын буйлуулагдажа

"ЮУНЭЙШЬЕ БОЛОО НАА, НААХАБДИ"

Эндэ колхозой түрүүлэгшэ Аюша Лобсонович Сыбеновэй, мүн зоовет-мэргэжэлтэдэйн, фермэнүүдые даагшадай оролдолго, ябуулжа байһан ажалын аша үрэ яһала ехэ гэжэ тэмдэглэхээр.

Ушарын юуб гэхэдэ, хаһан хүеэ, тоһоёо заводто тушаахадань мүртэй аша олзын абтахая болиходо, илангаяа мүнгэнэй саг соогоо түлэгдэхэгүйдэ колхоз сагаан эдээгээ өөһэдөө буйлуулдаг болохо гэжэ шийдээ юм. Томо цехшые баряагүй, юрэл сепараторна багахан пункт түхээрээд, тэндээ хүеэ машинадажа, сүсэги, зөөхэй гаргадаг, бага сага эзэгэй хэдэг болоо. Тийгэжэ тэрэнээ худалдаад, бага зэргэ мүнгэ оруулна, хаалишад малшадтаа заашье хаань салин түлбэрийнэй үгэнэ.

Хаяшаг энэ ажахын Намарзаанай фермыг даагша Валерий Ринчинович Холбоевтой уулзаа хэмди.

Мүнөө жэлдэ 120 гаран үнедтэй үбэлжөөбди. Тэдэнэйнгээ 70 гараниинь

эдюулэгдэдэг хаань, үнеэн мүнөөнэйхиһөө хураггүй дээшэ хү үгэхэ нэн. Теэд тийгэхэ арга боломжо манда үгы гэжэ фермыг даагша хэлэнэ.

Эндэ 7 хаалишад хүдэлдэг юм. Тэдэнэй олонхын дүршэл ехэтэй малшад. Жэшээнь, Зоя Ошоровна Янданова, Мария Балдановна Балбанова гэшэдые нэрлэжэ болоно. Арга боломжын байгаа хаа, яһалал амжалтатай хайн хүдэлхэ шадалтай, мэргэжэл шадабаритайшые зон ха юм.

Бидэ али аргаараа бүхы фермэнүүдэйнгээ малай үүлтэрые хайжаруулаха, зоотехническэ тоо бүридхэл, искусственна үржүүлгэ гэхэ мэтыг гуримшуулаха зорилготойбди. Яажашье хаань, нэн түрүүн хайн үүлтэрэй, хүтэй малай түл - эмэ тугал, буруу, хашарагуудые илгэжа, хайнаар түлжүүлхэ болонобди, - гэжэ колхозой түрүүлэгшэ А. Л. Сыбенов хэлэнэ.

В. ШАГЖИЕВ.

Түнхэнэй аймаг.

АЯЛГА, ХҮГЖЭМӨӨ БЭЛЭГЛЭБЭ

Майн нэгэн. Буряадтамнай хабар ерээ, үбэлэй нойрһоо хэригэн уужам тала дайдаараа хангалаа нэрэжэ эхилээ. Ой модоной наруули тала гүбээнүүдээр хабарай түрүүшын ургынууд задараа. Энэ үедэ хабарай ба ажалай хайндэр тэмдэглэдэг заншалнай ямар гоёб даа...

Майн нэгэнэй үдэр Соведадэй талмай дээрэ Майн нэгэнэй үдэр Соведадэй талмай дээрэ митингын хүүлээр Улаан-Үдэ хотын ажалшадта концерт нааданууд, элдэб конкурснууд үргэнээр дурдахагдаба.

Энэ талмайда эндэ-тэндэ дүхэриг болоод хотын соёлой эмхи зургаануудай бэлдэһэн концертнүүдэ хайндэртэ сугларагшад дуратайгаар хараа.

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын, Ажалай

Улаан Тугай орденто авиационно заводуудай Соёлой ордонуудай коллективүүд бусад олон бүлгэмүүд хабарай ба ажалай хайндэрэй үедэ хотын Соведадэй талмай дээрэ хүгжэм дуунуудаа зэдэлүүлбэ.

Тэрэшэлэн Улаан-Үдын оперо болон баледэй дуушад, Россин габьяата артистнууд Болот Бороев, Сурена Дашицыренова, Буряадай арадай артистка Л. Галсанова энэ хайндэртэ эдэбхитэйгээр хабаадаба.

Улаан-Үдэ хотымнай ажалшад ажалта үдэрнүүдэйнгээ хүүлдэ майн хайндэртэ хүгжэм дуу соносожо, сэдхэлээ баяжуулба, саашанхи ажабайдалдаа урма баяр нэмээбэ гэе хаа, алдуу болохогүй:

... Хабар ерээ. Энэ үдэр хүн зоной шарайнуудшыг гэрэлтэй, баяртай. Хүн зоной сэдхэлдэ ерээдүйдэ хайхан найдал түрүүлдэг хабараймнай хайндэрэй хүюун наада зугаа үни удаан үргэлжэлөө. Зон амараа, хүхээ, сэнгээ.

Э. ДАМБАЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ:
духовой оркестр наадана; Россин Федерацийн габьяата артист Болот Бороев, Буряад Республикын арадай артистка Сурена Дашицыренова (доронь) гэшэд дуулана.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ҮНДЭР НАНАТАЙШУУЛАЙ АЖАБАЙДАЛ НАЙЖАРХА ГҮ?

Дайнай, ажалай ветерануудай Улаан-Үдын городской советдэй тоосоото конференци боложо дүүрэбэ. Конференцийн делегадууд тус советдэй түрүүлэгшэ С. М. Серебряковой тоосоото элдхэл зүбшэн хэлсэһэн, үнгэрөөд байһан 2 жэлэй туршда үндэр наһатай ветерануудай ажабайдал найжаруулха талаар ямар хэмжээнүүдэй абтаһан тухай дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болоо.

Манай корреспондент Б. Цыремпилов тус советдэй түрүүлэгшээр дахинаа хунгадаһан С. М. Серебряковой уулзажа, үнгэрһэн үе соо наһатайшуулыг тэдхэхэ, туһаламжа үзүүлхэ талаар хэгдэһэн хүдэлмэри тухай хөөрөжэ үгэхыень гуйһан байна.

- Улаан-Үдын гурбан райондо дайнай, ажалай 98 мянган ветеран тоологдоно. Эдэнэрэйнгээ социально-экономическа, материална, ажалай талаар олон тоото асуудалнуудыг шийдэхын, хүн бүхэнэйнь эрхэ түлөөлэгшэ хамгаалхын тула горитой оролдогдо гаргагдаа, гэжэ Сергей Михайлович хариуһана. - Ветерануудта туһаламжа үзүүлхэ асуудалай гарахада, хотын захиргаанай гулава байһан А. Г. Лубсанов, гэрэнэй орлогшонор А. Г. Прейзнер, В. К. Васильев болон хариусалгата бусад хүдэлмэрилэгшэд горитой туһаламжа үзүүлһэн гэшшэ. Энээндэнь ехэ баярыг хүргэнэбди.

Үнгэрэгшэ 1995 ондо, Агууехэ Илалтын 50 жэлэй ойн баярта хотын ветерануудта ямар хүнгэлэлтэ, туһаламжа үзүүлэгдээ нэм?

- Хотын, мүн манай гурбан районуудай, предпритинуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ хайндэртэ бэлдэхэ талаар яһала хайн хайхан үүсхэлтэ хэрэгүүдэ бүтээлсэ. Жэшэнь, Ленинэй орденто АВРЗ-гэй хүтэлбэрилэгшэд Советскэ Союзай Герой Сергей Орешковэй нэрэмжэтэ амаралтын парк болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ ехэ мүнгэ гаргалжа, хуушарһан бүхы түхээрлэгэ, барилгануудыг хэлбэн шэнэлээ нэн. Тийхэдэ хотын бүхы хургуулинуудта сэрэгшэдэд дар солын булангууд, мүзейнүүд хэргээгдэжэ, шэнэ материалнуудаар хэлгэгдээ гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Харин ветерануудай ажабайдал, ажалуудай найжаруулха зорилготойгоор Октябрьска райондо "Ветеран" гэхэн магазин нээгдэжэ, эндэхэ үндэр наһатайшуулай хүнгэлэлтэй сэнгээр эдэе хоол абадаг болобо. Тус магазини даагна А. М. Давиденко ба бүхы коллективын наһатайшуулаа хэрэгтэй эдэе хоол элбэгээр наймаалжа, үнгэрэгшэ жэдэ 15 миллион түхэригөөр олзотожо гарһан байна. "Электротовары" магазинда ветерануудта гэжэ эдэе хоолой, гэрэй эд хэрэгсэлнүүд тусгаар табигдаа. Эндэ ветерануудай советүүдэй түрүүлэгшэнэр А. С. Акинфеев, А. А. Болдонов, Я. П. Скорбонский, АВРЗ-гэй, Улаан-Үдын түмэр замай, мяха-консервын комбинатад, МВД-гэй ветерануудай советүүдэй түрүүлэгшэнэр А. З. Шишов, Ю. И. Федоренко, Г. С. Погнаева, Б. Н. Спирин болон бусад предприти, эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд тон ехэ туһа З. Шишов, Ю. И. Федоренко, Г. С. Погнаева, Б. Н. Спирин болон бусад предприти, эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд тон ехэ туһа хүргэһэн байха юм.

Үнгэрэгшэ жэдэ үндэр наһатайшуулай үдэрыг тэмдэглэхэдэ, эдэнэртэ 9 миллион түхэригэй хэмжээнэй шухала хэрэгтэй эд бараа худалдан абажа, бэлэглээ бэлэйбди. Энээндэмнай бултадаа ехэ баяр баясхалан хүргэһэн юм. Спонсорнуудгүйгөөр юушыг хэжэ, бүтээжэ шадахагүй байһамнай эли. Эндэ Россин Федерацийн Пенсийн жасын Буряад Республикадахи отделений хүтэлбэрилэгшэ П. А. Улаханов, "Полис Абиа" гэдэг страховой бүлгэм, "Импульс" гэжэ акционернэ бүлгэмэй президент А. А. Елгин болон бусад доро дохин хүндэлэн, баяр баясхалан хүргэнэбди.

- Наһатайшуулай сүлөө сагыг аша туһатайгаар эмхидхэхэдэ ямар хэмжээ ябуулганууд үнгэрэгдөөб?

- хайндэрнүүдэй үедэ, мүн юрыншыг сагта пенсионернүүдэйнгээ хайнаар амархын тула хотын кинотеатруудта түлбэриггүйгөөр кинофильмүүдыг харуулдаг болоо нэмди. Россин болон Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Т. А. Полозовагай ударидаагай "Оптимист" клуб соо үндэр наһатайшуул олоороо сугларжа, хүюун сэнгэлигээр амардаг. Энэнь ехэ хайшаалтай хэрэг болоно.

- Хотын ветерануудай советдэй хүтэлбэрилэгшэдтэ салын хэн түлэнбэ?

1994 оной май нара болотор хэныше мүнгэ түлэдэггүй байһан юм. Ветерануудай советүүдэй хайнаар хүдэлхын тула мүнгэ номолходоо, тэдэнэрэй түрүүлэгшэнэр болон орлогшонорто салын хүлгэ түлэхэ гэхэн Буряад Республикын Министруудэй Советдэй 1992 ондо абтаһан тогтоолгой зохиолуулан, хотын гулава байһан В. К. Кукшинов тусхай салын тогтоон юм. Мүн тэрэниг бэлгэһэн А. Г. Лубсанов энэ салынгымнай үлөөһэн байгаа. Харин байгша онһоо шэнээр хунгадаһан гулава В. А. Шаповалов тэрэ абадаг салынгымнай болууланхай.

- "Ветеранууд тухай" хуули хэр зэргэ бэлүүлэгдэнэ гэшшэб?

- Сэхыень хэлэхэдэ, тус хуули соо олон тоото хайшаалтай хэмжээнүүд хараалагданаад, үнэн дээрэ хургаа даража тоглоомор туһаламжаны үсоон даа. Энэмнай бидэнэрыг мэхэлһэн, хооһор найдуулан ээлжээт саарһан болоно. Тийхэдэ энэ хуули бэлдэһэн "ухаатайшуул" дайнай жэлүүдтэ ара газарта хүдэлһэн ажалай ветерануудаа мартаа юм гү, оройдоол үсөөхэн хүнгэлэлтэнүүдыг харааланхай.

- Мүнөө ветерануудта гэжэ нэрлэгдэнэ баригдажа байһан гэртэ орохо наһажаал хүнэй найдал хэр зэргэ бэлхээр бэ?

- Эндэ сэхыень хэлэхэ хэрэгтэй. Мүнөө город соо ажаһуудаг 494 инвалидууд, тэдхэхэ хүнөө алдаһан 111 бүлэ шэнэ байрада орохо ээлжэндэ бэшгэдэнхэй. Эндэхэ тобшолол хэхэдэ, шэнэ гэртэ орохо хүнүүдэй үсөөнигшэ лэ баясхал ха. Зүгөөр энэ барилга хэзэ дүүрэхэ юм, мэдэхын аргагүй.

- Наһатай болоһон үбгэд, хүгшэдэй медицинн талаар хангалга ямар бэ?

- Хэнэйшыг мэдэхээр, үбгэрһэн хүндэ медицинн талаһаа хайн харууһан хэрэгтэй бээ. Зүгөөр ветерануудай бээ үзүүлхээ ородог поликлиникын түхээрлэгшүүд хуушараа, хэлгэхээр болоо. Дайнай, ажалай ветерануудай эмнэлгын энэ түбтэ Эдүүрыг хамгаалгын министерство ханалаа хандуулхаяа болһоор үнэнэй гээд гэмдэглээ. Мүн бидэнэрэй госпитальдоо орохо болоходомнай хэды тэсэбэри хэрэгтэй болодоно гэшшэб? Эндэ орохо гээ наа, хэдэн нараар ээлжээгээ хүлээжэ багтай болодоно. Үбшэнгэй болоһон энэ асуудалаа Правительствын хүтэлбэрилэгшэд ханалаа хандуудат болыт гэжэ хэлэхэ байнабди. - гээд нүхэр Серебряков хотын бүхы ветерануудай зүгһөө найдажа байһанаа мэдүүлэ.

**"АЮУЛГҮЙ
ОРШОНДО
АЖАЛЧУУН"**

Иймэ уриа горо экологическа аюулһаа хамгаалгын Бүхэроссин үгэрнүүг 1994 онһоо заншалта ёһоор жэл бүри үгэргэгдэг болло. Эгэ үгэрнүүг апрелин 15-һаа эхилээг, оршон тойронхи байгаали хамгаалгын Бүхэдэлхийн үгэрнэ - июнш 5-да түгээхэ юм.

Иигэжэ 50 үдэрэй туршада үгэргэгдэхэ хүдэлмэринэ эмхитэйгээр ябуулхын тула Россин хэмжээндэ тусхай комитет байгуулагдаа.

Мүнөө байгаали хамгаалха районно соведэй бүлгэмүүд районнуудай экологиин ба байгаалин нөөсэ ашаглаха талаар комитетуудтэй суг тодорхой хэмжээнүүдэ зохёон тэбяд, бөөдүүлжэ эхилээ.

Нэн түрүүн промышленна предприятинуудай, агро-промышленна комплексын дэргэдэхи байгаали хамгаалгын эхин эмхитүүдэй түлөөлэгшэд рейдовэ бригаданууды бүридхэхэ ёһотой. Дүтэ шадарай ой модон, ургамал ямар бэ, нуурин нотагуудта, малай байрануудта дүтэ гол горхонууд бузарлагданаг, хэн эндэ зэмэтэйб - эдэ бүгэдөөр хэмжээнүүдэ ёһаа шулаа. Багахан гол горхонуудай "хуби заяа" илангаяа һанга зобооно.

Нургуулинуудта хүүгэдэй үүсхэл ямар бэ гэжэ харагдажа үзэгдэхэ, согсологдохо. Жэшээлбэл, дали жэгүүртэниие хамгаалха талаар харалга эндэмнай эмхидхэгдээг, "экологическа үргэнүүдээр" аяншалганууд заншалта болоһон ха юм.

Эдэ үдэрнүүдэ нотагай түлөөлэгшэд олон янзын гуримаар үгэргэбэшье, ашаг үрэтэй байхын түлөө оролдохо ёһотой. Энэ талаар дүй дуршлтэй болоһон Хиагтын, Түнхэнэй, Октябрьска, Загарайн бүлгэмүүдэй соведүүдэ (түлөөлэгшэдэнь Н. К. Григорьев, Д. Т. Шаглаев, В. В. Босхолов, А. Б. Цыдендоржнев) нэрлэмээр.

В. НЕУСТРОЕВ,
байгаали хамгаалха
бүлгэмэй
республиканска соведэй
президиумэй гэшүүн.

БУРЯАД оромнай уһанай нөөсөөр ехэ баян юм. Илангаяа Байгал нуур энэ талаар сасуулашгүй, хэмжээлшгүй баялиг болоно гэшэ. Уламжалан республикнай хүн зоние уһаар хангаха талаар дуталдал үзэгдэдэггүй гээд тобшолоё.

Гэбэшье энэ баримтаар һанаагаа амараад байхаар бэшэ. Бодото байдалнай хэдэн зорилгонууды шийдэхые баадхана гээд тэмдэглэе. Нэгэдэхээр гэбэл, хүн зоние газарай гүн соохи уһаар хангалга, хоёрдохоор - газар дорохи уһые бузарлагһаа аршалан хамгаалга, гурбадахи зорилго - эдэ бүгэдэдэ һомологдохо мүнгэ ололго мүн болоно.

Гол горхонуудай, нуур сөөрэмүүдэй уһан үйлэдбэрийн техниксэ зорилгонуудта, жэшээлбэл, нуга, сабшалан уһаахада, Гусиноозёрскын ГРЭС-эй соргонууды хүргэхэдэ хэрэглэгдэдэг гэшэ. Харин иимэ уһа хүн зоний ажаһуудалда хэрэглэхэдэ, элдэб аюул тохёолдожо магад.

Юуб гэхэдэ, үерэй болоходо гү, али агаарһаа химическэ хорото бодосой, радиоактивна зүйлүүдэй туһан шэнгэхэдэ, поли, сабшалангуудтахи минеральна үтэгжүүлгын бороогой үедэ гол руу ороходо, бусадшы олон ушарнуудһаа гол горхонуудай уһан бузарлагдадаг гэшэ. Элдэб янзын микробууд урасхалшы, тогтомолшы уһанда дайралдадаг гэжэ шэнжэлгэнүүд харуулна.

Республикын хүдөөгэй районнуудай диалэнхи олонинь гол горхонуудай, нуургуудай, мүн гүйхэн худагуудай уһа хэрэглэдэг гэшэ.

Тусхай ГОСТ-ын эрилгэдэ хүрэмэ газар дорохи уһа хэрэглэлгэ элдэб аймагуудта ондо ондоо юм. Энэ баримта тодорхойгоор абаад харабал, Северобайкальск хотодо уудаг уһанай 99,7, Улаан-Үдэ хотодо - 88,8, Муйскын аймагта - 99,3, Захааминай аймагта - 93,2, Түнхэнэй аймагта - 81,4 процент ГОСТ-ын эрилгэдэ хүрэнэ гээд тобшолодоо.

Гэхэ зуура, Баунтын аймагта энэ тоо оройдоол 0,2 процентдэ, Гусиноозёрск хотодо - 0,5, Сэлэнгын, Бэшүүрэй, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Хориин аймагуудта - 10 процентдэ хүрэнэ.

ГАЗАР дорохи шанар һайнтай уһаар нуурин нотагууды хангахын тула

УЬАНАЙ АРИГ СЭБЭРЭЙ ТҮЛӨӨ

геолого-бэдэрэлгын хүдэлмэринүүды үнгэргэхэ талаар тусхай программа хэдэн жэлэй саана зохёон табигдаад, баталагдана юм. Теэд мүнгэн һангай үгы дээрһээ тус программа бээлүүлэгдэнгүй үлэшөө.

Хуушарһан технологёор ажахын хүдэлмэринүүды ябууланһаа, мүн сагай уларилай муу нүлөөнөө боложо оршон байгаалиннай хохидоно, бузарлагдана. Тусхай шэнжэлгэнүүдэй ёһоор, агаарта жэл бүри 600-650 мянган тонно хорого бодос, гол горхонуудта, нуур сөөрэмүүдтэ хоног бүри 340-350 мянган кубометр үйлэдбэрийн угааһан уһан оруулагдаһаар.

1969 онһоо эхилээд Буряадта геологическа албан газар дорохи уһанай гидрохимическэ бүридэл шэнжэлхэ талаар хүдэлмэри ябуулна. Юрэнхыдөө, аймагуудай санитарно-эпидемиологическа албануудай түбүүдэй шэнжэлгэнүүд юу харуулаб гэбэл, республика дотор газарай гүн соохи уһанай шанарай муудалга үргэлжэлһэн зандаа.

Промышленна, хүдөө ажахын предприятинууд гэр байрын-коммунальна ажахынууд хаана, хэзээ газар дорохи уһа бузарлааб гэжэ һүүлэй арбаад жэлэй хугасаада элирүүлхые оролдообди. Илангаяа Сэлэнгэ мүнэнэй, мүн Байгалнуурай эрье шадар иимэ ушарнууд олоор дайралдаһаар.

Агаар, уһа бузарладаг предприятинууд анхан тогтоогдоһоной ёһоор,

хизаарлалтатай тусхай нормо сахиха ёһотой юм. Теэд энээнһээ холо үлүү хорото бодос газарай хүрһэндэ оруулагдана. Жэшээлбэл, Улаан-Үдэ хотодо абаад үзэбэл, городой зарим барилгануудта, 1-дэхи ТЭЦ-эй үнһэ, бог шорой хаядаг газарта, шубуунай фабрика, нефтебаза, сэбэрлэлгын түхээрэлгэнүүд

недондоной июль һараһаа Бурятгеолком предпритинуудай хойноһоо ажагалга-хиналтаяа болуулха баатай болоо һэн.

Иимэ шухал хүдэлмэринүүдэй болуулагдахада, тон ехээр голхормоор лэ байна даа. Эрдэмэй үндэһөөр һануула-һэргылэмжын хэгдэжэ байхада, хазагайрууланууд үсөөрдэг, хэзээдэшье хизаарлалтатай

шадар фенолой үлэгдэлүүд дээрэ дурсагдаһан нормоһоо 230, шэнгэн түлшын зүйл - 480, нитрадууд - б, аммони - 66 дахин үлүү болоно.

Селенгинскын ЦКК, Гусиноозёрскын ГРЭС, "Татарский ключ" уурхай, ВСЖД-гэй Переемная, Посольская станцинууд, Загарайн шубуунай фабрика шадар, бусадшы тээ нимэрхүү байдал үзэгдэнэ. Селенгинскын ц е л л о з о - к а р т о н н о комбинадай промышленна тамайе шэнжэлэншыггүй, юрэл нодоороо хараад, нилээн хэмжээнэй хорого бодосой газарай хүрһэндэ шэнжэжэ байһые ойгохоор даа.

Эдэ бүгэдэ юу гэршэлнэб гэбэл, сэбэрлэлгын түхээрэлгэнүүд аша үрэггүйгөөр хүдэлгэгдэнэ. Теэд мүнөө хуймаанай сагта эдэ түхээрэлгэнүүдые гүйсэд үрэтэйгөөр хүдэлгэхын тулаалта мүнгэн үгы гэлһэн шалтаг хүтэлбэрилэгшэд урдаа баряад, амар нууна ха юм.

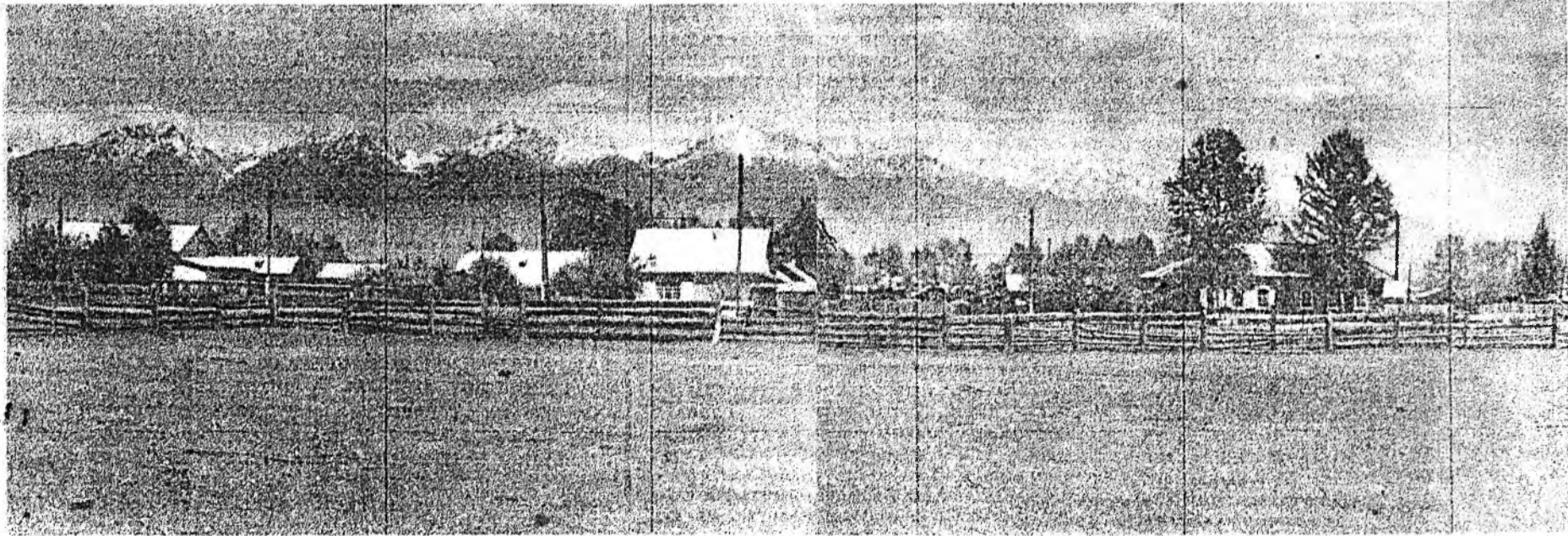
РОССИН дэбисхэрэй газарай гүн соохиие шэнжэлхэ талаар гүрэнэй мониторинг хоёр янзаар илгардаг юм. Нэгэдэхинь - гүрэнэй мониторинг 1995 онһоо федеральна бюджетһээ һомологдоно. Хоёрдохинь - нотагай. Тиймэһээ нотагай бюджетһээ, мүн бузарладаг предприятинуудай мүнгөөр тэдхэгдэхэ ёһотой. Теэд нотагай бюджеттэ мүнгэнэй үгы дээрһээ

байдаг юм.

ТЕЭД мүнгэ зөөри үгы гээд лэ, энэ асуудалые огто анхарангүй орхижо болохо гү? Манай бодомжоор, республикын Экологиин талаар гүрэнэй комитет, республикын санитарно-эпидемиологическа түб оршон тойронхиие бузарладаг эмхи, предприятинууды яла түлэхыень баадхаха эрхэтэй, уялгатайшые. Энэ мүнгэнэй зарим хубиие манай комитеттэ эльгээдэг болоо һаань, тодорхой, аша үрэтэй шэнжэлгэнүүдые хэжэ үгэхэ аргатайбди. Иимэ асуудал шийдхэгдэхээр гэжэ һанагдана.

"Минерально түүхэй эдэй база һэргээн байгуулагда мүнгэ зөөри эльгээлгэ тухай" Россин Федерацийн Хуули байгша оной январин 1-һээ хүсэндөө оруулагдаба. Энэ Хуулитай зохицуулан, газар дорохи уһа хэрэглэнэй түлөө түлөөһэн тогтоогдохонь гэшэ. Гэхэтэй хамта Буряад Республикын Арадай Хуралай энээн тушаа нотагтаа зохиго Хуули гү, али дүрим баталан абаа һаань, газар дорохи уһа ариг сэбэр байлгаха хүдэлмэри бүри эршэтэй боложо үгэхэ жэшээтэй.

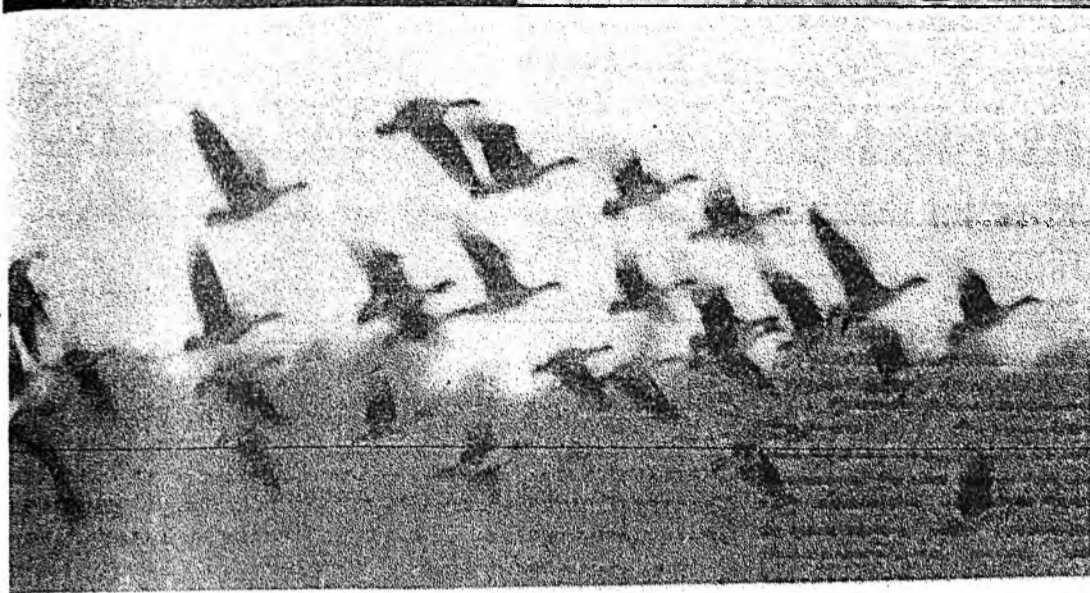
В. ШЛАПАКОВ,
Буряад Республикын
Геологиин болон
газарай нөөсэ ашаглаха
талаар комитедэй
түбэй хүдэлмэрилэгшэ.

Зүүн Саяан, Зүүн Саяан-Мундаргануудай хубаряан,

Түнхэн, Аха нотагууды Түхээрэлһэн хаяал...

А.Талхавай нүлэгһөө.
С.Балдуевай фото.

Алтанхан хабарнай ерэжэ,
Аянай шубууд бусалай даа.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

"ОРОЖО ЕРЫТ, ОРОЙДООШЬЕ ХАЛАГЛАХАГҮЙТ..."

Улаан-Үдэ хотын Ленинэй нэрэмжэтэ үйлсөөр оршодог байгаалин музей—хүн зониние экологическа талаар хмүүжүүлгын түб гуламта 1983 ондо байгуулагдана юм.

Мүнөө хүсэр хүндэ энэ сагта яажа ажал ябуулгаяа эрхилжэ байхан тухайгаа музейн директор Евдокия Цыдыповна Имixelова, орлогшонь Евгения Васильевна Бухарова гэгшэд хөөржэ үгэбэ.

—Хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейнүүдэй дунда манай музей эгээл томонь гээд тоологдодог. Сагай эрилтээр лэ байгуулагдана юм. Түрэл хизаараймнай оршон агаар, уһан бузарлагдажа, анханайнгаа тунгалаг ариуун түхэлөө алдаа.

Оршон дайдаа эзэн ёһоор хандахаар хүн зоноо хмүүжүүлгын тула сэдхэлэй уя дайрамаар байгаалиа харуулаа наа гээд бидэнэр оролдоо гээд. Олоной мэдэсэ энэ талаар үргэдхэхэ ажал ябуулагдана. Байгал далайн дабтагдашагүй, хоморой шухаг баялиг, Буряад ороной ан амитадай, ургамалай байдал, ашагта малтамалнууд тухай хөөржэ, харуулан ойлгуулажа үгэнэбди.

Үнэхөөрөөшье, "Аяншалгын зүргэнүүдээр", "Дали жэгүүртэ ханинарнай", "Түбэдэй медицина", "Буряад ороной үнгэтэ шулуунууд" гэхэн выставкэнүүдые һүүдэй үедэ музейн коллектив эмхидхэжэ, хэргэшадай анхаралда дуралхана. Гадна "Байгал—минии дуран" гэхэн нүүдэл выставкэ хүдэлдэг юм.

Хотын соёлой болон искусствын училищиин багшанартай, оюутадтай харилсаатай болоһоной ашаар үхибүүдэй "Музя" гэхэн экотеатр жэл шахуу ажалаа эндэ ябуулдаг юм. Энэ театр өөрын оёсо илгаатай. Юуб гээбэл, экологическа талаар хмүүжүүлгын удхатай зүжэгүүдые табидаг гээшэ. Экотеатрай хүсөөр мүнөө жэлдэ музейн табагуудаар "Ногоон хасуури бэдэрэлгэ" гэхэн наадан-аяншалга, "Байгаалин угалза-зурагууд", "Хэрмэхэн" гэхэн зүжэгүүд табигданхай.

Музей мүнгэн һангай талаар хүндэхэн байдалда оронхой. Тиибэшье музейн жасын нөөсье хэрэглэн, "Байгал шадарай ан амитад ба ургамал", "Хүбхэн, хагүбхэн" гэхэн выставкэнүүдые бэлдэжэ байнхай. Тиихэдэ Хяагтын музейтэй, коллекци суглуулдаг элдэб зонтой хэлсээнүүдые баталха гэхэн шиидхэбэри музейн хүдэлмэрилэгшэд абаа. Наяхан эндэхи мэргэжэлтэдэй бэлдэһэн "Шубууд ба хүн тэжээлтэн" гэхэн ээлжээтэ каталог хэблэгдэн гаргагдаа.

—Шиидхэгдээгүй асуудалнууд хэзээдэшье байдаг ха юм даа. Бидэнэр иимэ хүдэлмэритэй байһандаа гомдоно, голхорногүйбди. Юуб гээбэл, тои олон хүн эндэмнай ородог, һонирходог. Илангаяа ерэгшэдэй 50 процентнь нургуулин наһанай үхибүүд, эдиршүүл ха юм. Дээдэ ба тусхай дунда нургуулинуудай оюутад, багшанар олоороо ябадаг. Хотымнай айлшадшыё алга гарадаггүй. Бүхы дээрээ 100 мянган хүн жэлэй туршада музейн выставкэнүүдые орожо харадаг.

Орожо ерыт, хүндэтэ нүхэд, айлшад, оройдоошье халаглахагүйт. Музейн үүдэн үргэнөөр сэлээтэй гээд үнэн сэдхэлхээ та бүгэдэниие уринабди гэжэ Е. Ц. Имixelова түгэсхэлдэнь һайхан хүсэлөө элирхэйлээ бэлэй.

...Музейн зохидшоомо аятайгаар, бодомжотойгоор дэлгээгдэһэн экспозици-зүйлнүүдые хаража баясаад байхадаа, Евдокия Цыдыповнагай үгэнүүдые эзлүүдгүй дэмжээ һэмди.

Галина МИХАЙЛОВА,
Елена ДОРЖИЕВА,
БГУ-гай "Буряад хэлэ бэшэгэй
факультедэй оюутад.

Арадай сэсэн хургаалһаа "ДАЙДА ШЭНГИ ҮРГЭН ЯБАРАЙ"

Эртэ урда саһаа буряадууд оршон тойронхи байгаалие амиды амитай гэжэ тоолодог байһан гээшэ. Урда сагай үндэр ехэ тушаалта сайд ноёд отог отогүүдта, аймагуудта хуулин ёһоор газар хубаажа үгэдэг һэн. Тиимэһээ газарай эзэд тэрэнээ харюусалга ехэтэйгээр ашагладаг, харууһалдаг, сэрлэдэг заншалтай байгаа.

Сэсэрлиг һайхан газарнуудые бурханай үршөөһэн газар гэжэ нэрлэдэг, тиигэхэ зуураа ургажа байһан модондо үнгэтэ зурам-утаһа уядаг һэн. Иимэ газарнуудта зоной найрнаадан-тайлга, обоо гэхэ мэтэ болодог бэлэй. Эдэ бүгэдэ мүнөө һэргээгдэжэ байна.

Бидэ алтан дэлхэй дээрэ түрэнэн хадаа газарые бүхы юумэнэй агууехэ Эхэ гэжэ тоолодогбди:

Ургажа хууһан ургамал
гэмтээбэл,
Угаа таһалһаншуу нүгэл
абаша,
Алтан дэлхэйһээ үлүү
баян үгы,
Аба, эжыһээ хүндэтэй
хүн үгы,
—гэжэ арад зомнай хэлсэдэг
ха юм.

Байгаали тухай олон онһон үгэнүүд бии.

Жэһэнь:
Дайдые баһан бү дуугара,
Далайе зангажа бү бай.

Үгышье наа:
Тала баян,
Тала тарган,
Залуу мого гэмтээхгүй,
Халуун буша һэндээхгүй,
Тольбо газар малтахгүй,
Торго алтаһаа обтохогүй.

"Гэсэрһээ" эхилээд харахада, Хурмаста тэнгэритэй холо холбоотой, тэнгэрийн бурхадһаа туһаламжа абадаг хүн түрэлтэн болбол байгаалин ёһо гуримые хүндэлэн, арга шадалаараа тогтомолтэнсүүриень эбдэнгүй ажаһуухые оролдодог гээшэ. Буряад зон газарые—газар Эхэ, түрэл тоонто газар, тэнгэриие—Эсэгэ тэнгэри, мүнхэ тэнгэри гэжэ нэрлэдэг. Алтан дэлхэй

дээрэ хүнэй ажаһууха гол ёһо гурим гээбэл, өөрынгөө ажамидаларай гол түхэлье алдангүй, тиигэхэ зуураа өөһэд хоорондоо нягта холбоотой, бэе бэеһээ дулдыданги байдаг. "Гэсэр Богдо" туужа сооһоо эдэ мүрнүүдые анхара:

Эсэгэ хүниие гомдохобол,
Сүмбэр уула хэмхэрхэ.
Эхэ хүниие гомдохобол,
һүн далай шэргэхэ.

Дэлхэйн эрьсэ, байгаалин баялиг болохо ашагта малтамалнууд, гэрэй ба зэрлиг амитадай ажамидалар, бүхы ургамалнууд—эдэ булта өөр өөрын, юрын онсо шэнжээр, тогтомог гуримаар байгуулагдаһан юм. Гэнтэ гэдэнэй али нэгэнэйн үгы боложохосороо наа, энэ дэлхэйн байдал тэнсүүриез алдажа һамарна. Гэсэрэй 9-дэхи һалаа соо Ганга Бүргэд хаанай орондо болоһон байгаалин хохидол тухай иигэжэ хэлэгдэнэ:

...Ургажа байһан
уһанишь—
Эхинһэнь хатаба.
Ургажа байһан модонишь—
Узуурһаан хатаба.
Ургажа байһан

ногоонишь—
Үндэлһэнһөөнь хатаба.

Ургажа байһан ой модоной, бүхы ургамалнуудай хатажа хосорходо, газар дээгүүр халуун һалхинай хүүежэ, хара шоройн һайн хүрһэ таһа үлээн абаашахада, гол горход хатажа эхилдэг, мүн тэрэгшэлэн зоной, амитадай, ургамалай ажамидаларда ехэл бэрхэтэй байдал ерэдэг. Иимэ үзэгдэлэй дайралдахагүйн тула байгаалиа булта хамгаалай.

Түгэсхэлдэнь манай заншалта үрэлнүүдые дурдаг:

Хорхойдо хоро хэнгүй,
Эрбээхэйдэ гэм хэнгүй
ябаарай.

Далай шэнги ехэ,
Дайда шэнги үргэн ябаарай.
Бусахадам булаг шэнги,
Ябахадам уула шэнги,
Амар амгалан һуугты!

С. РИНЧИНОВА,
багша.

АХЫН АЙМАГТА ТҮЙМЭР БОЛОДОГҮЙ ШАХУУ. ЯМАР УШАРНАА?

Ой модо авиациин аргаар харууһалхань мүнөө айхабтар үнэгэй болоо.

Бодоод үзэт даа. МИ-8 вертолэдые 1 часай туршада ашаглахада, гарзань 8 миллион 248 мянган түхэригтэ хүрэнэ. Тийхэдэ МИ-2 вертолэдой 1 часай хүдэлмэри 3 миллион 391 мянган, АН-2 самолэдые хэрэглэлгэ 4 миллион 347 мянган түхэригтэ хүрэнэ.

Буряад орондо модоний авиационно харууһа үнгэргэдэг 14 отделени тоологдоно. Отделени бүринь самолэдойгүй, али вертолэдой.

Хоёр-гурбан һарын туршада үдэрэй 6 час соо, мүн энэһэнээшье үлүү сагта авиациин гүлөөлэгшэд ой модо

сахин харууһалгалгын ниидэлгэ хэдэг гуримтай.

Иигээд тоолоод үзөө наа, Забайкалийн авиабаза ганса үдэрэй туршада ойн ажахыһаа 0,5 миллиард шахуу түхэриг абаха зэргэтэй. Һарын туршада энэ тоо 15 миллиард түхэригтэ хүрэнэ гээд тоололгонууд харуулна. Авиацида иимэ ехэ мүнгэ түлэжэ байхын орондо газарай ойн харууһыё һайсахан хангабал, дээрэ һэн ха. Тээд уула, хэдэнуудтай хизаартамнай агаарай албангүйгөөр аргагүй гэжэ мэдэрхэ баатай болонобди.

Оймодондогалтүймэр хүнэйл гэмээр һүжэрэн носодог гээшэ. Тамхи татаад, зуруулаа хайша хэрэг хаяха гэхэнээ эхилээд лэ,

юрын юумэнһээ ехэ тодхор болодог. Ахын аймагта, жэшээлбэл, хүн зон ойдо үсөөнөөр гарадаг, тээдшыё ойлгомжотойгоор ябадаг. Иимэ ушарһаа түймэр болодоггүй шахуу.

Эндэһээ ямар тобшолол хэгдэнэб гэбэл, нэн түрүүн хүн зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха мүнгээе гамнаһанай хэрэггүй.

Ойн ажахын мэргэжэлтэдые эдэ бүгэдые ойлгодог байхаар хургаха хэрэгтэй.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, дадажа хураһаһан янзаараа, анханайнгаа гуримаар ой модо харууһалхаяа болиё гэжэ уряалха байнаб. Дэлхэйн түрүү дүй дүршэл хэрэглэн, эрдэмэй үндэһөөройн харууһа эмхидхэхэ шухала.

В. ЛОШАКОВ,
ойн ажахын мэргэжэлтэн.

Хайрлалай үгэ ХЭН ЗОБООГООБ?

Би үбэлэйнгөө амаралтада Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг эгшэдээ айлшалжа ошооб. Нэгэ үдэр эгшэм намайгаа хүнэй эгээл олоороо суглардаг дэлгүүртэ дахуулжа абаашаба. Тэндэ абгазынгаа басагадтай уулзаад, хөөрөлдөжэ байтарнай, эгшэмни юумэ худалдадаг таһалга тээшэ заагаад: "Тэрэ, харыт!"—гэбэ.

Бидэ булта һонирхоод, заһан тээшэнь харахадамнай, хүндэлэн түмэр дээрэ нэгэ гулабхаа һууба. Хүлдэнь төө ута болохоор модон уяатай байба. Эгшэмни гүйжэ ошоод, тэрэ гулабхаае модонһоонь татажа, доошонь буулгаба. Би тэрэниие гар дээрээ абажа, эгшэдээ баряад үгэбэб. Хүнһөө хутага эрижэ, тэрэ модыень абажа хаябабди.

Үшөө тэрэ модонһоо гадуур хүлыень одоол улаан мяхандань оротор зангидажархиһан байба. Бидэ тэрэ зангилааень хахад час соо арайхан таһалжа абабабди. Тэрэ гулабхаагаа табихадамнай, дээрэ ниидэн ошожо һуугаад, сүхалаа хүрэнэндэл, хүрхэгэр юумэ, бүмбэгэ шэнги болошоод һууба.

Нээрээшье даа, юүндэ тэрэ гулабхаа сүхалаа хүрэхэгүй байгаа юм? Хэн тэрэ баарһан гулабхаае зобоогооб? Гулабхаанууд эб найрамдалай һүлдэ тэмдэг болодог гээшэ.

Энээниие харахадаа, жэгүүртэниие алаһан, зобооһон хүн эгээн аймшагтай тамын оёрто унадаг гэжэ хэлэдэгые һанажа байгаа һэм.

Захааминай аймаг.

Баярма ЦЫРЕНДОРЖИЕВА,
Мэлын нургуулин һурагша.

Энэ хуудаһа газетын тусхай корреспондент Галина ДАШЕЕВА бэлдэбэ.

СПОРТ

СПОРТ

СПОРТ

**Барилдаан
ОЛИМПИЙН ҮНДЭР
УРЯАЛНА**

институдта хурахаяа орожо, амжалтатайгаар дүүргээн юм.

Арба найса гаран жэлэй хугасаа соо оронойнгоо суглуулагдамал командын бүридэлдэ ороно. 1987 ондо Улаан-Баатар хотодо Сергей дэлхэйн Кубогта хүртөө нэн. Гурбан жэлэй үнгэрлэн хойно СССР-эй чемпион болоһыень манай Буряад ороной нийслэл хотынхид нанана ёһотой. 1993 он С. Замбаловта яһала урагшатай байгаа. Түрүүлэн Россин чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Дүрэ буляадалгын барилдаагаар дэлхэйн түрүү нуури эзэлхын түлөө Канадын Торонто хотодо үнгэргэгдэһэн мурьсөөндэ Россин суглуулагдамал команда хоёрдохи нуурида гараа нэн. Эндэ тэрэ 52 килограммай шэгнүүртэ хүрэл медальда хүртөө бэлэй.

Хойто жэлын ехэ-ехэ мурьсөөнүүдтэ амжалтатайгаар хабаадаа. Тусхайлбал, Римдэ болоһон Европын чемпионатта нютагаймнай хүбүүн гурбадахи нуури эзэлбэ. Тэрэ оной намарын Холбоото Штадуудай Сигл хотодо эмхидхэгдэһэн найн ханаа хүсэлэй наадануудай түгэсхэлэй уулзалгада булигдажа, мүнгэн медальар шагнагдаһан юм.

Тэрэ гэгэһнээ хойшо зарим тэды забһарлал болоо гэхэ гү, али уласхоорондын наадануудта тиимэшье эдэбхитэйгээр хабаадаагүй нэн. Харин байгша ондо, США-гай Атланта хотодо үнгэргэгдэхэ XXVI Олимпийн наадануудай жэлдэ, С. Замбалов тренертээ хамта эршэмтэйгээр хорилго хэжэ, эдэ наадануудта хабаадаха зорилго урдаа табинхай. Тиин мүнөө майн 8-12-то Тула хотодо үнгэргэгдэхэ Россин чемпионатта хабаадаха ошобо. Нютагаймнай хоёр хүбүүд-уласхоорондын классай спортын мастер Дугар Жамсуев, спортын габьяата мастер Сергей Замбалов гэгшэд 52 килограммай шэгнүүртэ хабаяа туршаха. Эдэнэй хэн нэгэнэй амжалта туйлажа, Олимпийн наадануудта хабаадахыень хүсэе.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Россин спортын габьяата мастер Сергей Замбалов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Россин Федерациин Спорткомитедэй шиидхэбэрээр Буряад ороной суута барилдаашадай нэгэн Сергей Замбаловта дүрэ буляадалгын барилдаагаар Россин спортын габьяата мастерай хүндэтэ нэрэ зэргэ хаяхан олгогдобо. Нютагаймнай хүбүүн ямар амжалта, илаалта туйлаһанайнгаа түлөө иимэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэбэ гэшэб гэжэ олохон уншагшаднай хонирхожо байгаа ёһотой. Тиимэһээ СССР-эй болон Россин Федерациин габьяата тренер, Зүүн Сибириин технологическа университетэдэй физическэ хүмүүжүүлгын кафедрын доцент Геннадий Батюрович Баймеевэй хурагшын гаталһан спортын зам тухай, ерээдүйн түсэбүүд тухай тобшохоноор хөөрзэе.

Аха нютагта тоонтогой Серёжа хүбүүн Улаан-Удын авиационно заводой хүдэлмэрилэгшэдэй нууриндахи хургуулида хураха үедөө тренер Владимир Ангархаевай хүтэлбэри доро барилдаанай нуусатай танилсаа нэн. Удаань Зүүн Сибириин технологическа

Футбол

АЙЛШАДНАЙ ИЛАА

Буряад Республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ Россин Федерациин Кубогта хүртэхын түлөө түрүүшын наадан үнгэргэгдэбэ. Ехэ футболлой наада харахаяа хотын хүн зон, айлшад энэ үдэшэлэн олоор сутлаараа.

Россин Федерациин дээдэ класста наадажа эхилһэн Шэтын "Локомотивай" футболистнууд эндэ ерөһэн байгаа.

Үдэшын 5 часаа уулзалга эхилжэ, хөёр командын футболистнууд найн наада харуулжа байгаад, довтололсоно. Эндэ "Сэлэнгын" футболистнууд, вратарь Арсалан Жамьяндабаев, хамгаалагшад Похлабаев, Ачкасов, Головка, довтологшод Марач, Пойманов, Гармашов болон бусад ёһотой хамгаалга, довтолго хэжэ, айлшадтаа амар заяа үзүүлэнгүй наада гээд абаһаар тэмдэглэе. Илангаяа довтологшод Вячаслав Марач, Сергей Иванов, Алексей Похлабаев гэгшэдэй довтолго эмхидхэхэдэнь, айлшадай футболистнууд бултадаа воротагаа хамгаалха баатай

болон. Хоёр командын футболистнууд нааданай түрүүшын хахадта тоо нээжэ үрдингүй, амаралтада гараа.

Нааданай хоёрдохи хахадай эхилһээр арбаад минутын үнгэрөөд байхада, айлшадай командын капитан Андрей Недорезов "Сэлэнгын" хамгаалагшадтай алдуус хэрэглэжэ, тоо нээжэрхилбэдаа. Нааданай эхилһээр 71-дэхи минутын ябажа байхада, Алексей Похлабаев харюугай бүмбэгэ сохижо, стадиондо сугларашадай зүгһөө магтаалда хүртэнэ. Тиин нааданай дүүрэтэр алишье командын футболистнууд 1:1 гэгэн тоогоо хубилгажа үрдингүй, уулзалгана тэнсэлгээр дүүргэхэ баатай болобо.

Кубогай түлөө эхилһэн наадан тэнсэлгээр дүүрэхэгүй байһан тула 15 минутын нэмэлтэ наадан болобол даа. Эндэ хоёр командын гэгшүүд найн хамгаалга хэжэ ороходоо, баһал тэнсэлгээр уулзалгань дүүрбэ ха юм.

Энэнэй удаа нааданай гуримай ёһоор хоёр командын футболистнууд 11 метрэй ялын

бүмбэгэ ворота руугаа сохилсохо баатай болобо. "Сэлэнгын" футболистнууд Марач, Хижняк, Игорь Зыков гэгшэд бүмбэгэ мэргэнээр сохижо, 3:1 тоотойгоор шүүжэ ябаа бэлэй. Эндэ айлшадай футболистнууд Неровный Кудинов хоёрой сохиһон бүмбэгыё манай вратарь Арсалан Жамьяндабаев шадамар бэрхээр хүрэн, барижа абаһан байгаа. Энэнэй удаа "Сэлэнгын" футболистнууд Пойманов, Головка гэгшэдэй сохиһон бүмбэгыё айлшадай вратарь Кравцов баһал абажа, уулзалгын тоо 3:3 болошобо. Удаадахи ээлжэндэ бүмбэгэ сохиһон манай довтологшо Малых урагшагүйдөө. Тиигэжэ хонирхолтой энэ нааданда айлшад 5:4 тоотойгоор илажа, удаадахи уулзалгада хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

"Сэлэнгын" футболистнууд календарна наадануудаа үнгэргэхөөр аян замдаа мордобо. Түрүүшынгээ наадыё майн 6-да Кемеровэ хотын стадион дээрэ үнгэргэхэ юм. Удаань Томскын "Томь", майн 16-да өөрынгөө стадион дээрэ Барнаулай "Динамо" командануудтай наадаха.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

**ДАША-ХАНДА АЮШЕЕВНА
ЦЫБЕНОВА**

Буряад Республикын арадай гэгээрэлэй, эрдэм хуралсалай ветеран Даша-Ханда Аюшеевна Цыбенова удаан саг соо хүндөөр үбшэлһэнэй удаа 81-тэй боложо ябатараа наһа бараба.

Д-Х. А. Цыбенова 1915 оной июлийн 20-до Яруунын аймагай Элхэтэ нютагта малша аилай бүлэдэ түрэнэн юм. Нютагтаа нээгдэһэн эхин шатын хургуулиёе магтаалтай найнаар дүүргэхэдэнь, урмашан эжынь мори тэргээр үнжэн хонон ябажа, Доодо-Анаа асарһан гэхэ. Эндэ Хориин таряашан-залуушуулай хургуулида оролдосотой бэрхээр хуража гараһан байгаа.

Удаань 1930 гаран онуудаар Хяагтын багшанарай техникум дүүргэхэдэнь, республикын Гэгээрэлэй наркомат тэрэниёе Яруунын аймагай Эгэтын эхин шатын хургуулида багшалхаар эльгээһэн юм. Тиигэжэ Даша-Ханда Аюшеевнагай багшалха ажал ябуулгын намтар 1934 онһоо эхилһэн гээшэ. Тэрэ үеын хатуу шэрүүн сагта, мүн дайн дажарай, тэрэнэй хойшонхи хүндэ хүшэр үедэ үргэмжэ багатай, мүн үншэрһэн хэнээрһэн хүүгэдыё эхэ мэтээр энхэржэ, эрдэм номдо хургадаг бэлэй.

Даша-Ханда Аюшеевна наһанайнгаа нүхэр, уран зохёолшо, багша Ц. Н. Номтоевтой 1947 ондо Зүүн-Ульдэргын долоон жэлэй хургуулида багшалжа эхилээ нэн. Тэрэ саһаа хойшо наһанайнгаа амаралтада гаратаргаа, Ульдэргын дунда хургуулийн эхин классуудай багшаар магтаалтай солотойгоор ажаллажа гараа. Түрэлхи хэлэ бэшэгтээ дуратайгаар, арадайнгаа урдын ёһо заншалнуудта хүндэтэйгөөр хандажа ябаха хэрэгыё хурагшадтаа нарибшалан ойлгуулдаг, хуушанай бэлэдхэл ехэтэй, мэргэжэлтэ методист-багша байһан юм.

Гэгээрэл-болбосоролой ажал ябуулгада ехэ габьяатай байһанайнгаа түлөө Д-Х. А. Цыбенова Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумай, Гэгээрэлэй министерствын болон Яруунынгаа аймагай хүтэлбэрилхы зургаануудай Хүндэлэлэй олон грамотануудаар, найшаалай бэшэгүүдээр, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаһан байна. Гадна эдэбли үүсхэлтэй ажал ябуулгынь Эхэ оромнай үндэрөөр сэгнэжэ, "1941-1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ шэн зоригто ажалда түлөө", мүн "Ажалда шалгарһанай түлөө" медальар хоёр дахин шагнагдаһан юм.

"Арадай эрдэм хуралсалай отличник" гэгэн тэмдэгээр шагнагдаһан байгаа. Нютагайнгаа олон үеын үхибүүдтэ эрдэм номой эхи танюулан, олон үхибүүдэй энэрхы эхэ Даша-Ханда Аюшеевна Цыбеновагай гэрэлтэ найхан дурасхаал манай сэдхэлдэ хэтэ мүнхэдөө ханагдажа байхал.

**Бүлэг нүхэдэнь,
хурагшадэнь.**

Хайрата хани, эжы, нагаса ба хүгшэн эжы, эрдэм хуралсалай ветеран, Россин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник

ЦЫБЕНОВА

Даша-Ханда Аюшеевнагай

хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, наһа бараһан ушараар Социалис Ажалай Герой, Буряад Республикын арадай уран зохёолшо, хуушанай багша, манай шүтэнбэшэ үнийнэй сурбалжалагша Ц. Н. Номтоевто, бүлэдэнь, үри хүүгэдтэнь Буряад Республикын Уран зохёолшодой болон Журналистнуудай холбоонууд, "Буряад үнэн" газетын, "Байгал" журналай редакцинуудай коллективүүд гүнзэгы паналала мэдүүлнэ.

Энэ оной майн 8-да Яруунын аймагай Ульдэргэ нютагта хүдөөлэлтэ болохо.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: РИИЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ЖИГЖИТОВ Б-М.Ж. (харюусалгата секретарь), ГАРМАЕВ Р.Б. (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), СУНДАРОН Д.Д. (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудыё даагшад: ДАШЕЕВА Г.Х., ДОНДОГОЙ Ц.Ц., ОЧИРОВ С. Д., САМБЯЛОВА Т. В., ПИИТАЕВ В.И. (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4170. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрилхэлдэ абтанхай. Заказ № 7757.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таһагууд: нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлтой, эрдэмтэй болон хургуулинуудтай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэрини ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; орнуулгын - 2-67-81; корректорүүдтэй - 2-33-61, компьютерна түбтэй - 2-66-76. Манай корреспондентүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерин - 2-23-67, вахта - 2-35-95.